

OULUN YLIOPISTO
UNIVERSITY of OULU

PEHKONEN, SUVI

SISARUUSSUHTEET YMPÄRIVUOROKAUTISEN PÄIVÄKODIN LAPSIRYHMÄSSÄ

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma

KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA

Varhaiskasvatuksen koulutus

Varhaiskasvatuksen koulutus		Tekijä/Author Pehkonen Suvi	
Työn nimi/Title of thesis Sisaruussuhteet ympärivuorokautisen päiväkodin lapsiryhmässä			
Pääaine/Major subject varhaiskasvatus	Työn laji/Type of thesis pro gradu	Aika/Year kesäkuu 2015	Sivumäärä/No. of pages 77
Tiivistelmä/Abstract <p>Pyrin tässä tutkimuksessa selvittämään, miten samassa päiväkotiryhmässä toimivat sisarukset ovat oma-aloitteisesti vuorovaikutuksessa toisiinsa ja mitä näissä vuorovaikutustilanteissa tällöin tapahtuu. Aineistooni vaikutti sekä sisällöllisesti, määrällisesti että aikataulullisesti se asia, että lapset toimivat ympärivuorokautisessa päiväkodissa. Toimintaympäristönä se eroaa paljon tavallisesta päiväkodista, joka omalta osaltaan voi olla vaikuttamassa myös lasten keskinäisiin vuorovaikutussuhteisiin ja toimintatapoihin. En kuitenkaan keskittynyt tässä tutkimuksessa laajemmin tutkimaan vuorohoidon erityispiirteitä, sillä fokus oli sisarusten keskinäisissä vuorovaikutustilanteissa. Tutkimuskysymykseni olivat:</p> <ol style="list-style-type: none"> Millaista toimintaa sisarusten välisissä oma-aloitteisissa vuorovaikutustilanteissa näkyy? Mitä lapset kertovat kokemuksistaan sisaruksen kanssa samassa päiväkodin ryhmässä toimimisesta? <p>Tutkimukseni taustateorioiksi valitsin Bronfenbrennerin ekologisen teorian (1979) ja Hujalan kontekstuaalisen kasvun mallin (1998). Näissä teorioissa perusajatuksena on, että lapsi toimii vuorovaikutussuhteessa kasvuympäristöjensä kanssa. Sisaruussuhde on usein merkittävä tekijä lapsen ihan ensimmäisessä kasvuympäristössä, kotona. Tällaisen merkityksellisen vuorovaikutussuhteen huomiominen myös päivähoiton arjessa olisi minusta tarpeellista. Valitsemani taustateoriat tukevat mielestäni tutkimusaineistoani, koska sisaruussuhde osana lapsen läheisimpiä kasvuympäristöjä on merkityksellinen osa lapsen kasvua ja kehitystä.</p> <p>Tutkimuksessani halusin saada lasten oman äänen kuuluviin. Keräsin sen vuoksi aineistoni havainnoimalla lapsia videonin avulla ja lisäksi osaa lapsia haastatteleamalla. Videokuvasin viittä sisarusparia, joten lapsia tutkimusaineistossani oli mukana kymmenen. Haastattelin yhtä sisarusparia teemahaastatteluperiaatteella ja lisäksi spontaaneja lyhyitä haastatteluja tuli neljä eri sisaruksilta. Analysoin tutkimusaineistoni aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä, sillä se tuntui sopivan hyvin aineistoni käsittelyyn ja itselleni luontevimmalta tutkimusmenetelmältä.</p> <p>Ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni löysin aineistosta viisi vuorovaikutuksen toimintamallia, joiden rajapinnat olivat lähellä toisiaan. Nämä toimintamallit olivat 1. Hoiva ja lohtu sisaruussuhteen vuorovaikutustilanteissa, 2. Huumori ja syväymmärtäminen sisaruussuhteen vuorovaikutustilanteissa, 3. Oppiminen ja opettaminen sisaruussuhteen vuorovaikutustilanteissa, 4. Toiminnan yhteensovittaminen sisaruussuhteiden vuorovaikutustilanteissa, ja 5. Havainnointi ja yhteyden ylläpito omaan sisarukseen ilman suoraa vuorovaikutusta.</p> <p>Sisaruussuhde näkyi näiden toimintamallien kautta tutkimuksen lapsilla positiivisena vuorovaikutussuhteena, joka tarjosi lapsille leikin ohella lohtua, hellyyttä, huumoria, empatiaa ja oppimisen malleja. Siihen vuorovaikutukseen oli kuitenkin jokaisella lapsella vapaus osallistua tai olla osallistumatta, omien tarpeiden ja mielenkiinnon mukaan. Sisarukset olivat tämän aineiston mukaan paljon yhteisissä toiminnoissa ja leikeissä. He myös usein ylläpitivät löyhempää yhteyttä erillään leikkiessään, eikä siihen liittynyt mitään velvoitteita ulkopuolelta. Aineistossa ei kuitenkaan ollut yhtään leikkitalannetta, jossa sisarukset olivat olleet vain kahdestaan. Leikeissä oli aina myös muita lapsiryhmän lapsia mukana. Yllätävää oli se, kuinka taitavasti sisarukset sopivat riitoja ja lohduttivat toisiaan leikin lomassa ilman, että leikki katkesi vastoinkäymisistä. Usein nämä sovitellut tapahtuivat niin nopeasti ja luontevasti, ettei ryhmän aikuiset edes joutuneet puuttumaan näihin tilanteisiin.</p> <p>Vastaus toiseen tutkimuskysymykseeni tuli lapsihaastatteluista. Lapset kertoivat, että sisaruksen kanssa samassa ryhmässä toimiminen oli heille luontevaa ja mieluista, eikä sitä koettu millään lailla rasitteena. Tutkimukseni keskeinen tulos oli se, etteivät tutkimuksessa mukana olleet lapset kertoneet kokeneensa sisaruussuhdetta millään tavoin negatiivisena asiana omassa päivähoiton arjessaan, vaan päinvastoin. Sisaruussuhde kantoi heidän arjessaan paljon positiivisia asioita.</p> <p>Jatkotutkimusaiheena sisaruussuhteita voisi tutkia normaalin aukiolon päiväkodissa, joissa on sisaruksia samassa ryhmässä. Myös pidempiaikainen havainnointi voisi tuoda arvokasta tietoa siitä, millä tavoin sisaruussuhde vaikuttaa lasten päivähoiton arjessa. Mielenkiintoista olisi myös tutkia vanhempien kokemuksia sisarusryhmän asiakkaina. Valtaosa maamme päiväkodeista jaottelee lapset ryhmiin iän perusteella, jolloin sisarukset joutuvat usein eri ryhmiin automaattisesti. Toivoisin, että varhaiskasvatuksen kentällä pyritäisiin nykyistä paremmin perhekeskeisiin ratkaisuihin, joissa myös läheiset suhteet omiin sisaruksiin otettaisiin huomioon toiminnansuunnittelussa.</p>			
Asiasanat/Keywords sisaruus, varhaiskasvatus, videokuvaus, vuorohoito, vuorovaikutus			

Sisältö

1	JOHDANTO.....	2
2	TUTKIMUKSEN TAVOITTEET.....	4
3	TUTKIMUKSEN TAUSTATEORIAT	5
3.1	Bronfenbrennerin ekologinen teoria	5
3.2	Kontekstuaalisen kasvun malli.....	9
4	SISARUUSSUHTEET.....	11
4.1	Yksilöllinen sisaruussuhde.....	13
4.2	Sisaruussuhde turvaa tarjoavana kiintymyssuhteena	15
4.3	Sisarusten välinen yhteys ja leikki	17
4.4	Sisaruussuhteen erityispiirteet ihmissuhteena	21
4.5	Perhe sisaruussuhteen kontekstina	25
5	TUTKIMUSKONTEKSTINA YMPÄRIVUOROKAUTINEN PÄIVÄKOTI	27
6	TUTKIMUKSEN MENETELMÄT JA NIIDEN SOVELTAMINEN	31
6.1	Kvalitatiivinen tutkimus.....	31
6.2	Etiikka tutkimuksen teossa	31
6.3	Aineiston keruu.....	32
6.4	Analyysi menetelmänä aineistolähtöinen sisällönanalyysi	39
7	TULOKSET	44
7.1	Hoiva ja lohtu sisaruussuhteen vuorovaikutusvaikutustilanteissa.....	46
7.2	Syväymmärrys ja huumori sisaruussuhteen vuorovaikutustilanteissa	49
7.3	Oppiminen ja opettaminen sisaruussuhteen vuorovaikutustilanteissa	53
7.4	Toiminnan yhteensovittaminen ja sisaruksen kehitystason huomioonottaminen vuorovaikutustilanteissa	56
7.5	Havainnointi ja yhteyden ylläpito omaan sisarukseen ilman tiivistä vuorovaikutusta.....	59
7.6	Lasten mielipiteet sisaruksen kanssa samassa ryhmässä toimimisesta	60
8	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS.....	64
9	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	69
	LÄHTEET	74

1 JOHDANTO

Valitsin tutkimusaiheeni pro gradutyöhön sisaruussuhteiden alueelta, koska oma näkemykseni ja kokemukseni mukaan sisaruussuhteita tulisi tukea ja varjella osana varhaiskasvatustyötä. Sisarusten välinen vuorovaikutussuhde on yksi pisimpiä ihmissuhteita ihmisen elämässä. Samassa perheessä eläessään lapset jakavat usein saman elämänpiirin ja kasvun kontekstit. Tällöin sisarusten kasvutarinat kietoutuvat toisiinsa ja usein sisarukset oppivat tuntemaan toisensa erittäin perusteellisesti. Yksilölliset kokemukset ovat erilaiset jokaisen omasta roolista ja kehityksen vaiheesta riippuen. Perheen dynamiikka myös vaihtelee eri elämäntilanteista ja muutoksissa, jolloin sisarusten keskinäinen suhde voi antaa kasvualustan syvään ja merkitykselliseen ihmissuhteeseen.

Pyrin tätä tutkimusta tehdessäni selvittämään, miten samassa päiväkotiryhmässä toimivat sisarukset ovat oma-aloitteisesti vuorovaikutuksessa toisiinsa ja mitä näissä vuorovaikutustilanteissa tällöin tapahtuu. Se, miten sisarukset ovat keskenään vuorovaikutuksessa toisiinsa ja millaisilla tavoilla he huomioivat toisiaan päivähoiton arjessa, on kiinnostanut minua jo pitkään. Tehdessäni kandidaatintyötä haastattelin lastentarhaopettajia näkemyksistään sisarusryhmien toiminnasta ja sisarusten välisestä vuorovaikutuksesta sisarusryhmissä. Tässä tutkimuksessa en kuitenkaan käsittele sisarusryhmän toimintaa, eikä tutkimusjoukkoa ole valittu virallisesta sisarusryhmästä. Tämän vuoksi en myöskään laajemmin tutki sisarusryhmien luonnetta tai toimintamalleja yleisellä tasolla, vaan fokus on tutkimuksessa mukana olevien sisarusten välisissä vuorovaikutustilanteissa.

Pro gradu tutkimuksessani haluan saada lasten **oman äänen** kuuluviin. Keräsin sen vuoksi aineistoni havainnoimalla lapsia videoinnin avulla ja haastattelemalla osaa sisaruksia. Kuvasin viittä sisarusparia, joten lapsia tutkimusaineistossani oli mukana kymmenen lasta. Haastattelin yhtä sisarusparia teemahaastatteluperiaatteella ja lisäksi spontaaneja lyhyitä haastatteluja tuli neljältä eri lapselta. Näissä spontaaneissa haastatteluissa kysyin lapsilta videohavainnoinnin ohessa pieniä tarkentavia kysymyksiä heidän toiminnastaan

sisaruksensa kanssa. Analysoin tutkimusaineistoni aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä, sillä se tuntui sopivan hyvin aineistoni käsittelyyn ja itselleni luontevimmalta tutkimusmenetelmältä.

Aineistooni vaikutti sekä sisällöllisesti, määrällisesti että aikataulullisesti se asia, että lapset toimivat ympärivuorokautisessa yksikössä. Toimintaympäristönä se eroaa paljon tavallisesta päiväkodista, joka omalta osaltaan voi olla vaikuttamassa myös lasten keskinäisiin vuorovaikutussuhteisiin ja toimintatapoihin. En kuitenkaan keskittynyt tässä tutkimuksessa laajemmin tutkimaan vuorohoidon erityispiirteitä, sillä fokus oli nimenomaan sisarusten keskinäisissä vuorovaikutustilanteissa. Tämän vuoksi ympärivuorokautisen hoidon osuus tässä tutkimuksessa on suppea.

2 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET

Tutkielmani tavoitteena oli tutkia päiväkodissa olevien lasten sisaruussuhteissa tapahtuvia vuorovaikutustilanteita. Tutkimukseeni osallistui yhden keskisuuren kaupungin ympärivuorokauden auki olevan päiväkodin lapsiryhmästä viisi sisarusparia eli yhteensä kymmenen lasta. Keräsin tutkimusaineistoni näitä sisaruspareja videoinnin avulla havainnoimalla ja haastatteleamalla touko-kesäkuun aikana vuonna 2010. Pyrin vastaamaan hankitulla tutkimusaineistolla seuraaviin tutkimuskysymyksiin.

- **Millaista toimintaa sisarusten välisissä oma-aloitteisissa vuorovaikutustilanteissa näkyy?**
- **Mitä lapset kertovat kokemuksistaan sisaruksen kanssa samassa päiväkodin ryhmässä toimimisesta?**

Tutkimukseni tausta teorioiksi valitsin Bronfenbrennerin ekologisen teorian (1979) ja Hujalan kontekstuaalisen kasvun mallin (1998). Niissä molemmissa lähdetään siitä perusajatuksista, että lapsi toimii vuorovaikutussuhteessa kasvuympäristöjensä kanssa. Sisaruussuhde on usein merkittävä tekijä lapsen ihan ensimmäisessä kasvuympäristössä, kotona. Minun mielestäni tällaisen merkityksellisen vuorovaikutussuhteen näkyminen päivähoiton kasvuympäristöissä on huomion arvoinen asia.

Uusimmissa varhaisvuosien sisaruussuhteiden tutkimuksissa on huomattu, että sisaruussuhteet tarjoavat lapsen kehitykselle tärkeän kontekstin sosiaalisten, emotionaalisten, moraalisten ja kognitiivisten maailmojen ymmärtämisen suhteen. Sisarukset näyttävät ymmärtävän toisten ihmisten toimimisen tarkoitusperiä ja tunteita reaalielämän vuorovaikutustilanteissa jo paljon ennen, kun he osoittavat sitä muodollisimmissa suorituksissa. Tällainen sosiaalinen ymmärryskyky on näkynyt sisaruksilla kiusaamis-, leikki- ja opetustilanteissa, sekä emotionaalisessa ja mentaalissa kielenkäytössä. (Howe & Recchia, 2014, s.18.)

3 TUTKIMUKSEN TAUSTATEORIAT

Tutkimuksessani käytän taustateorianaan Bronfenbrennerin ekologista teoriaa (1979), koska katson sen parhaiten perustelevan tutkimukseni ajatuksen sisarusten välisestä vuorovaikutuksen merkityksestä ja sen tukemisesta osana lapsen kasvuprosessia varhaiskasvatuksessa. Pyrin sitomaan ekologiseen teoriaan sisaruuden näkökulman. Olennaista onkin ymmärtää sisaruussuhteen merkitystä osana lapsen kasvu- toiminta- ja kulttuuriympäristöissä. Pidän myös tärkeänä ekologisesta teoriasta johdettua kontekstuaalisen kasvun mallia (1998), joka sitoo ekologisen näkökulman varhaiskasvatuksen piiriin ja pienen lapsen kokemusmaailmaan. Ekologinen orientaatio korostaa ilmiöiden tutkimista niiden luonnollisissa olosuhteissa, koska siinä katsotaan, että yksilöä voidaan ymmärtää vain osana hänen omaa ympäristöään (Hujala, 1998, s. 11).

3.1 Bronfenbrennerin ekologinen teoria

Bronfenbrennerin ekologinen teoria (1979) perustuu ajatukselle, että ihminen elää aktiivisessa vuorovaikutuksessa elinympäristönsä kanssa. Siinä korostetaan molemminpuolista vuorovaikutusta, sillä kehittyvä ihminen vaikuttaa myös elinympäristöönsä ja siinä toimiviin ihmisiin. Perinteisesti tutkittaessa kahden ihmisen välistä vuorovaikutusta, keskitytään ainoastaan yhteen osapuoleen molempien osapuolien yhtäaikaisen tarkastelun sijaan. Bronfenbrennerin mukaan tutkimalla kokonaisuutta voidaan ymmärtää kehityksellisiä muutoksia, joita tapahtuu vuorovaikutussuhteen **molemmissa osapuolissa**, esimerkiksi lapsessa ja vanhemmassa tai molemmissa sisaruksissa. (Bronfenbrenner, 1979, s. 5–7.)

Sama luonne toistuu useampienkin osapuolten ja ympäristöjen välisissä suhteissa. Tämä tarkoittaa sitä, että kahden ihmisen väliseen suhteeseen vaikuttaa myös muut ympäristön tekijät kuten vanhemmat, sukulaiset ystävät ja naapurit. Jos tällaiset useampien ihmisten ryhmät eivät ole läsnä tai tukena, niin kehityksellinen prosessi häiriintyy. (Bronfenbrenner, 1979, s. 5–7.) Sisarusten väliseen vuorovaikutukseen vaikuttaa siis kotiympäristön lisäksi sellaiset tahot, jotka eivät olekaan suoraan yhteydessä sisaruksiin.

Sama ajatus ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta pätee myös **ympäristöjen väliseen** vuorovaikutukseen, kuten kodin, päiväkodin tai koulun väliseen vuorovaikutukseen. Tehokkaaseen ympäristöjen väliseen vuorovaikutukseen vaikuttavat ratkaisevasti sosiaaliset yhteydet: Eri ympäristöjen yhteinen osallistumien, kommunikaatio ja tiedonkulku kasvuympäristöstä toiseen. Tehokkaalla vuorovaikutuksella on käytännössä merkitystä esimerkiksi silloin, kun lapsi menee päivähoidon tai kouluun, joka on hänelle uusi ympäristö. Tällöin ennalta saatu informaatio voi vaikuttaa lapsen käytökseen uudessa tilanteessa. (Bronfenbrenner, 1979, s. 5–7.) Uusissa tilanteissa sisaruudesta voi olla tukea, koska lapsen sisarus voi olla uudessa tilanteessa turvana. Tällöin onkin tärkeää tiedostaa sisarusuhteen merkitys ja tukea molempia osapuolia uudessa tilanteessa.

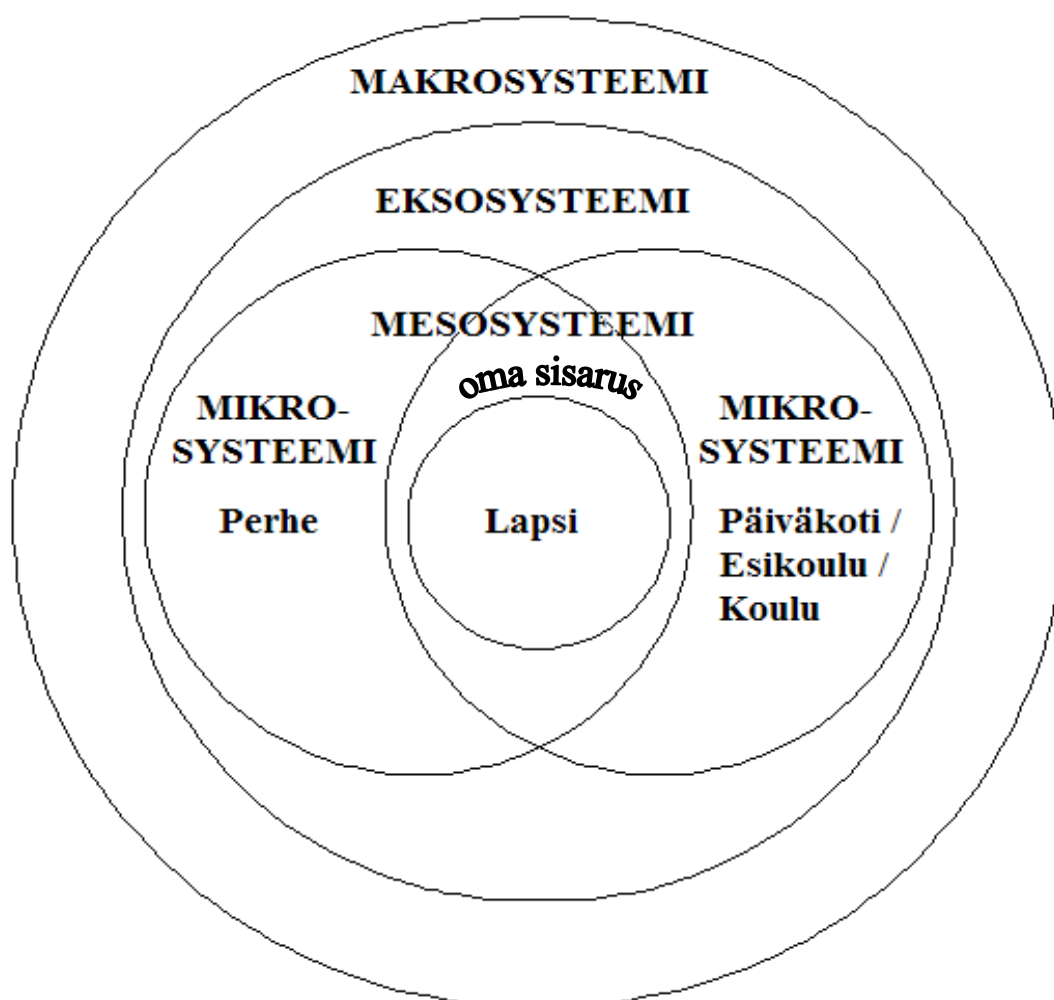
Tällaisissa uusissa tilanteissa korostuvat **ekologiset muutokset**, erilaiset roolin tai olosuhteiden muutokset, joita ihminen kokee elämänsä aikana. Näitä ovat esimerkiksi tilanteet, kun perheeseen syntyy sisarus tai kun lapsi aloittaa päivähoidon tai koulun. Ekologinen muutos on siis lähes poikkeuksetta roolin muuttumista. Rooleihin sisältyy yhteisön asettamia odotuksia roolin mukaisesta käyttäytymisestä. Näillä rooliodotuksilla on lähes taianomainen vaikutus siihen, miten ihmisiä kohdellaan ja myös siihen miten ihminen itse käyttäytyy. Esimerkiksi vanhempien kasvattajanrooliin vaikuttavat monet seikat, kuten rooliodotukset, stressi, arvioit omista kyvyistä toimia sekä käsitys lapsesta. Vaikuttavia tekijöitä ovat myös ulkoiset tekijät, kuten joustavat työajat, riittävät lastenhoitojärjestelyt, ystävien ja läheisten tuki, terveys ja sosiaalipalveluiden saatavuus sekä naapuruston turvallisuus. (Bronfenbrenner, 1979, s. 5–7.) Oman tutkimukseni kannalta tämä voidaan nähdä siten, että lapselle on suuri roolimuuotos, kun perheeseen syntyy uusi sisarus. Tällöin hän saa uuden roolin vanhempana lapsena ja hänen oletetaan toimivan uuden roolin myötä eritavalla.

Bronfenbrennerin mukaan eniten ihmiseen vaikuttavat sellaiset kehitykselliset tapahtumat, joissa hän on **vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa**. Toisten ihmisten toiminta kannustaa yksilöä kokeilemaan ja jäljittelemään samaa toimintaa. Esimerkiksi puhumaan oppiminen on todennäköisempää kolmivuotiaalla, jonka seurassa puhutaan paljon ja erityisesti silloin, kun hänelle puhutaan suoraan. Tällöin on tärkeää, että kehittyvän henkilön läheisyydessä on ihmisiä, joiden roolit velvoittavat puhumaan lapselle. (Bronfenbrenner, 1979, s. 5–7.) Tällöin isompi sisarus voi olla kannustava malli

vanhempien ohella. Monesti sisarusten väliset leikit ovat puhumaan oppimista kannustavaa toimintaa.

Bronfenbrennerin mukaan ekologisen ympäristön rakennetta voidaan määritellä myös abstraktimmalla tasolla. Ekologisessa teoriassa lähdetään ajatuksesta, että ympäristöt jakautuvat eriasteisiin systeemeihin. Kaiken keskiössä on aktiivisena osallistujana kehittyvä ihminen, jota ympäröi vuorovaikutukseltaan eritasoiset systeemit: **Mikro- meso-, ekso- ja makrosysteemit**. (Bronfenbrenner, 1979, s. 22.)

Kuvio 1. Mukautettu Bronfenbrennerin ekologinen malli. (Hujala-Huttunen & Nivala, 1996, s. 24).

Ensimmäinen ja lasta lähinnä oleva ympäristösysteemi on **mikrosysteemi**. Tässä tasossa sijaitsevat kasvu-ympäristöt, joissa lapsi on jatkuvasti suorassa ja kasvokkain tapahtuvassa

vuorovaikutuksessa, kuten kotona perheen kesken ja myöhemmin päivähoitossa. Yksilön aktiivinen rooli ja ihmisten väliset suhteet ovat mikrosysteemin rakennuspalikat. (Bronfenbrenner, 1979, s. 22.) Lapsen syvimät ja läheisimmät vuorovaikutussuhteet sijaitsevat juuri mikrosysteemissä ja perhe on lapsen tärkein kasvuympäristö (Hujala, 1998, s. 16). Ajattelen sisarusten välisen kanssakäymisen olevan juuri mikrosysteemissä tapahtuvaa tiivistä ja aktiivista vuorovaikutusta, joka vaikuttaa suoraan molempien sisarusten kehitykseen.

Seuraava systeemin aste ekologisessa teoriassa on **mesosysteemi**, joka sisältää kahden tai useamman ympäristön väliset suhteet, joihin yksilö on osallisena. Tähän vuorovaikutukseen vaikuttaa suuresti yksilön lisäksi sosiaalinen verkostoituminen, muodollinen ja epämuodollinen kommunikaatio kasvuympäristöjen kesken. Suuri merkitys on myös tiedon määrällä ja luonteella sekä asenteilla kasvuympäristöjen kesken. (Bronfenbrenner, 1979, s. 25.) Mesosysteemi on sekä perheen että päivähoiton kasvatuksen laadun yksi kulmakivi (Hujala, 1998, s. 18). Sisarsuhteiden tukemisen kannalta juuri kasvuympäristöjen välisellä vuorovaikutuksella on suuri merkitys, koska lapset toimivat aktiivisesti molemmissa kasvuympäristöissä. Haasteena mielestäni onkin, että sisaruuden tukeminen huomioidaan osana lastenhoitojärjestelyjä ja arjen rakentamista. On tärkeää, että kodin ja päivähoiton välinen vuorovaikutus on tiivistä, jotta tietoisuus sisarsuhteen luonteesta ja merkityksestä tiedostetaan eri kasvuympäristöjen välisessä vuorovaikutuksessa.

Eksosysteemissä puolestaan sijaitsevat Bronfenbrennerin mukaan sellaiset ympäristöt, jotka vaikuttavat kehittyvän ihmisen välittömään ympäristöön, mikrosysteemiin, ja sitä kautta ihmiseen itseensä, mutta jotka eivät ole suorassa aktiivisessa vuorovaikutuksessa itse kehittyvän ihmisen kanssa. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi vanhempien työympäristöt ja niiden vaatimukset, perhetuttavat, vanhempien sosiaalinen verkosto tai vaikkapa paikallisen kouluhallituksen toiminta. (Bronfenbrenner, 1979, s. 25.) Sisaruuden kannalta näitä tekijöitä ovat myös molempien sisarusten ystävä- ja harrastuspiirit sekä perheen yhteiseen aikaan vaikuttavat tekijät, kuten vanhempien työjärjestelyt. Omassa tutkimuksessani mesosysteemiin vaikuttaa vahvasti vuorotyön erityispiirteet perheen arjessa.

Makrosysteemi kuvaa sitä ympäristön vaikutusta, joka vaikuttaa kaikkiin kehittyvän ihmisen ympäristöihin ja jota muut ympäristöt heijastavat. Se kuvaa yhteiskunnan olosuhteita, arvomaailmaa ja kulttuurisia sekä uskonnollisia piirteitä. (Bronfenbrenner, 1979, s. 26.) Sisaruuden kannalta tämä tarkoittaa sitä, miten sisaruuteen yleensä yhteiskunnassa asennoidutaan ja mitä sisaruuden roolin katsotaan sisältävän. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, kuinka varhaiskasvatuksen palvelut on yhteiskunnassamme rakennettu ja miten niissä rakenteissa on mahdollista tukea sisaruussuhteita.

3.2 Kontekstuaalisen kasvun malli

Eeva Hujalan kontekstuaalisen kasvun malli (1998) rakentuu ekologisen teorian pohjalta ja mukailee sitä tietyin osin tuoden ekologiseen teoriaan oman varhaiskasvatuksellisen näkökulmansa. Kontekstuaalisen kasvun mallissa pureudutaan mikro-, meso-, ekso- ja makrotasoihin pienen lapsen ja varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Kasvuympäristöistä Hujala käyttää nimikettä **kasvukonteksti**. Hujala korostaa lapsen aktiivisen osallistujan roolia toimintakonteksteissa.

Lapsen kokonaisvaltaista kehittymistä ja oppimista tarkastellaan kontekstuaalisen kasvun mallissa lasten itsensä, heidän kotinsa sekä lähikontekstiensa yhteistyön ja toiminnan tuloksena. Tällöin korostuu eri kasvuympäristöjen välinen vuorovaikutus ja sen laatu. Kontekstuaalisen kasvun mallin tärkein anti on auttaa vanhempia ymmärtämään lapsen kasvuprosessin osana suurempaa monikerroksisempaa kasvatuksen kenttää ja sen vaikutuksia. Hujalan kontekstuaalisen kasvun mallissa on perusolettamuksia arjen hahmottamisesta. Näiden oletusten tarkoituksena on auttaa kasvattajia ymmärtämään lapsen kasvua ja käyttäytymistä. (Hujala, 1998, s. 12.)

Lapsi on erottamaton osa ympäristöään

Lapsen käyttäytymisen ymmärtämiseen vaaditaan tietoisuus siitä, että lapsi on osa omaa ympäristöään. Tällöin lapsi on osa monista tekijöistä muodostuvaa systeemiä. Ekologisen kasvun teoriassa ja kontekstuaalisen kasvun mallissa ajatellaan, että häiriöt lapsen psyykkisessä kehityksessä tai käyttäytymisessä eivät siis ole irrallaan niistä toimintakonteksteista, joissa lapsi elää. Tällöin fokus ei ole lapsessa vaan systeemin

epätasapainossa tai harmonian puutteessa. Lapsen käyttäytymisen taustalla ajatellaan olevan ympäristöstä kumpuava ristiriita. Tämä voidaan määritellä yksilön kykyjen ja ympäristön odotusten välisenä ristiriitana lapsen kannalta. Tämä tarkoittaa lapsen asemassa sitä, että mikä yhdessä kasvuympäristössä on sallittua tai normaalia ei sitä toisessa kasvuympäristössä olekaan. (Hujala, 1998, s. 12.)

Kasvatuksen ajatuksena on saada tämä kontekstimalli toimimaan. Tarkoituksena on välttää ja poistaa ristiriitoja lapsen elämästä, jolloin täytyy suhteuttaa tilanteisiin sopiviksi niitä käsityksiä ja odotuksia, jotka kohdistuvat lapseen. Parannukset eri kasvuympäristöissä hyödyttävät, olivatpa ne kotona, päiväkodissa koulussa tai missä tahansa, sillä kaikki kasvuympäristöt vaikuttavat toisiinsa ja ensisijaisesti lapseen. (Hujala, 1998, s. 12.)

4 SISARUUSSUHTEET

Tutkimusaiheittani voi myös tarkastella tilastojen valossa: ”Perheet kasvavat, vaikka lapsia syntyy aiempaa vähemmän. Perheiden keskimääräinen lapsiluku on perhetilastojen mukaan 1980-luvulta alkaen ollut lievässä kasvussa, vaikka samaan aikaan lasten, lapsiperheiden ja lapsiperheväestön määrä on vähentynyt ja perheiden hajoaminen ja epävakaas jatkuvasti lisääntynyt. Kun runsaat kaksikymmentä vuotta sitten lapsiperheissä oli keskimäärin 1,69 lasta, viimeisen tilaston mukaan lapsia oli 1,83. Kasvun takaa löytyy kunnan rakennemuutos: kolme- ja useampilapsisissa perheissä on kolmanneksen enemmän lapsia eli yli 80 000 lasta enemmän kuin vertailuvuonna 1980.”(Tilastokeskus 2015) Näyttää siltä, että on vahvistumassa kaksi trendiä: toisaalta lapsettomuus ja toisaalta suurperheiden määrän kasvu. Tämä pitää kokonaishedelmällisyysluvun Suomessa melko vakaana. (Väestöliitto 2015).

Suurimmalla osalla maailman lapsista on ainakin yksi sisarus. Sisaruussuhde todennäköisesti kestää pidempään kuin yksikään toinen ihmissuhde ja olennainen osa perheiden arjessa. Tästä huolimatta sisaruussuhteiden vaikutusta ihmisen kehitykseen on tutkittu suhteellisen vähän verrattuna aikuinen-lapsi tutkimukseen. (Howe & Recchia, 2014, s.17.)

4.1 Sisaruussuhteiden lähtökohdat

Lamb kirjoittaa, että tilastotieteilijät kertovat suurimman osan lapsista kasvavan sisaruussuhteessa. Tämä ei tarkoita sitä, että sisaruksilla olisi aina samantyyppinen **merkitys** lapselle, mutta se kertoo siitä, kuinka suuri vaikutus sisaruksilla yleensä ottaen on. Tämä sisaruussuhteen vaikutus lapseen alkaa jo ennen kuin sisarus syntyy perheeseen. Uuden lapsen odotus vaikuttaa vanhempien käyttäytymiseen ja suhteeseen esikoistaan kohtaan. Sisaruksen syntyessä näiden muutosten luonne vielä voimistuu. Vaikka tämän johdosta sisaruksilla esiintyy kilpailua ja konflikteja, suhde on yleensä positiivinen sisaruksille. (Lamb, 1982, s. 5.)

Sisarusuhteiden merkittävät ominaispiirteitä varhaislapsuudessa ovat:

1. Emotionaalinen latautuneisuus, johon kuuluu vahvat positiiviset ja negatiiviset tunteet.
2. Läheisyys; sisarusten leikkiessä paljon yhdessä he myös tuntevat toisensa erittäin perusteellisesti. Tämän pitkään jaetun läheisyyden saaman tiedon avulla sisarukset pystyvät tarjoamaan emotionaalista ja instrumentaalista tukea toisilleen yhteisissä mielikuvitusleikeissä, konflikteissa ja myös toistensa näkökulmien ymmärtämisen saralla.
3. Sisaruussuhteiden yksilölliset eroavaisuudet laadun suhteen.
4. Sisarusten ikäeron vaikutus suhteeseen. Ikäero näkyy kontrollin ja vallan käytössä, keskinäisessä kilpailussa ja kateudessa sekä positiivisissa kanssakäymisissä, kuten opettamisessa, auttamisessa ja hoivaamisessa.

Tällaiset vahvasti emotionaaliseen latautuneisuuteen vaikuttavat ominaispiirteet tekevät sisaruussuhteesta haastavia vanhemmille. Yksi ikäerosta nouseva ongelma on juuri erilaiset erityiskohtelut vanhempien toteuttaman kasvatuksen suhteen. (Howe & Recchia, 2014, s.17.)

Pienten sisarusten keskinäistä ymmärrystä tutkittaessa on huomattu, että vanhempi sisarus kykenee lukemaan pienemmän sisaruksen haluja, mieluisia asioita, epämieluisia asioita, tarkoituksia sekä hahmottaa jotakin hänen kyvykkyydestään. (Dunn & Kendrick, 1982, s. 57–58.)

Uusimmissa varhaisvuosien sisaruussuhteiden tutkimuksissa on huomattu, että sisaruussuhteet tarjoavat lapsen kehitykselle tärkeän kontekstin sosiaalisten, emotionaalisten, moraalisten ja kognitiivisten maailmojen ymmärtämisen suhteen. Sisarukset näyttävät ymmärtävän toisten ihmisten toimimisen tarkoitusperiä ja tunteita reaalielämän vuorovaikutustilanteissa jo paljon ennen, kun he osoittavat sitä muodollisimmissa suorituksissa. Tällainen sosiaalinen ymmärryskyky on näkynyt sisaruksilla kiusaamis-, leikki- ja opetustilanteissa sekä keskusteluissa emotionaalisenä ja mentaalisenä kielenkäyttönä. (Howe & Recchia, 2014, s.18.)

4.2 Yksilöllinen sisaruussuhde

Kotona kasvatettujen lasten keskuudessa sisarukset ovat toisilleen pysyvimmit ja säännöllisimmät leikkiverit. Tämän lisäksi isompi sisarus on yleensä ensisijaisena mallina lapsen aktiviteettien suhteen. Nuorempaa sisarusta verrataankin usein isompaan sisarukseen vanhempien, sukulaisten, hoitajien ja opettajien tahoilta. Tämän vuoksi sisarukset pyrkivät löytämään oman yksilöllisyytensä, usein myös sisaruussuhteen kustannuksella. (Lamb, 1982, s. 5–6.)

Sisaruutta tutkittaessa tulee ottaa huomioon, etteivät kaikki sisarusparit ole samanlaisia. Jotkut sisarukset eivät tule juurikaan toimeen keskenään ja he riitelevät jatkuvasti. Toiset sisarukset ovat puolestaan toistensa parhaat ystävät. Joskus taas sisarukset eivät aina edes välitä toistensa tekemisistä, vaan voivat elää aivan erillisiä elämää. Systemaattinen tutkiminen todistaa tätä laajaa vaihtelevuutta sisarusuhteiden dimensioissa. Nämä dramaattiset erot sisaruussuhteissa mietityttävät paljon vanhempia. Sisarusten konfliktit ovatkin kärjessä perheongelmista, joissa vanhemmat pyytävät asiantuntija-apua. Sisarusten vuorovaikutusten ongelmat huolestuttavat myös asiantuntijoita. Yleensä näkökulma tutkimuksiin ja sisaruuden käsittelyyn on ollut negatiivissävytteinen. Kokonaiskuvan tutkiminen onkin aiheellista. (Dunn, 1993, s. 43–45.)

Eniten historiallisesti huomiota sisaruussuhteissa on saanut sisarten välinen kilpailu, koska on oletettu, että tällainen toiminta on yksi avain myöhempiin ihmisten välisiin persoonallisuuseroihin. Pienten sisarusten havainnointi osoittaa, että sisarukset huomioivat hyvin äkkiä, kun vanhemmat kiinnittävät toiseen sisarukseen huomiota. Sisaruussuhteita tutkittaessa onkin kiinnitetty paljon huomiota kilpailuun negatiivisessa mielessä. Ei ole kuitenkaan hyvä, että kilpailua pidetään ystävällisen toimimisen vastakohtana. Useat tutkimukset osoittavat, että kilpailulla on sekä hyviä että huonoja vaikutuksia sisaruussuhteissa. Eri elementit kilpailun negatiivisuudesta tai positiivisuudesta vaihtelevat eri sisarusten parissa. Jotkut sisarukset ovat sekä riitaisia että läheisiä leikkikumppaneita, jotkut sisarukset eivät juuri riitele tai leiki keskenään, ja joidenkin sisarusten välillä painottuu jompikumpi näistä dimensioista. Tutkimukset osoittavat, että voimme unohtaa kilpailun, konfliktien ja kontrollin sekä ystävällisyyden käsittelemisen toisistaan erillisinä dimensioina. (Dunn, 1993, s. 43–45.)

Alle kouluikäisten sisarusten välillä on huomattu, että sisarukset, jotka ajautuvat usein konfliktiin, ovat myös erityisen valmiita jakamaan, auttamaan toisiaan ja työskentelemään yhdessä. Tämä sama kuvio toistuu myös muissa pienten lasten välisissä toimintamalleissa: Ystävysten väliset riidat ovat yhtä yleisiä verrattaessa sellaisten lasten riitoihin, jotka eivät ole keskenään ystäviä. Voidaan siis sanoa, että sisaruussuhteet ovat lapsille moniulotteisempia kuin negatiiviset näkökulmat antavat luulla. (Dunn, 1993, s. 43–45.)

Parhaimpia kohteliaisuuksia, mitä ystävästä voi sanoa, on kertoa pitävänsä tästä kuin omasta sisaruksestaan. Sisaruksen kutsumista parhaaksi ystäväksi voidaan pitää yhtä merkittävänä. Sisarus- ja ystävyysuhteet muistuttavatkin usein paljon toisiaan. Jotta sisaruussuhde voi olla yksilöä tukeva asia, täytyy sen sisältää ystävyysuhteen tavoin jatkuvaa vuorovaikutusta ja positiivisuutta. Useat tukea tuovan suhteen piirteet näkyvät sekä sisarus- että ystävyysuhteissa, mutta erojakin löytyy: Jatkuvalla yhteydenpidolla ja hyvällä suhteen laadulla on enemmän merkitystä siihen, kuinka **sisarukset** ovat toisilleen tukena. Ystävyysuhteissa näillä asioilla ei ole niin paljon merkitystä. (Voorpostel & Van Der Lippen, 2007, s. 1280.)

Sisaruussuhteet eroavat ystävyysuhteista eniten siinä, ettei sisaruksiaan voi valita. Ystävät sen sijaan valitaan ja niiden kanssa pyritään selvittämään erimielisyydet ilman, että ystävyysuhde joutuu vaaraan. Hyvillä ystävillä on yhteinen kiinnostus ja sitoumus toisiaan kohtaan, kuten myös kiintymys ja tuki toisilleen. Näin ei aina ole sisarusten kesken. (Voorpostel & Van Der Lippen, 2007, s. 1280.)

Sisarusten kesken erimielisyyksiin, kuten toisen ärsyttävyyden tai yllyttävyyteen, vastataan yleensä vihamielisesti. Sisaruussuhteissa ei siis ole muureja, vaan kaikki tunteet näytetään. Sisaruussuhde ei häviä tunteiden näyttämällä mihinkään. Sisaruussuhde on ja pysyy, vaikka ihminen näyttää sisimmätkin tunteensa. Lapset yleensä valitsevat itseään muistuttavia ystäviä, mutta sisarusten väliset erot ovat yleensä huomattavia. Tutkimukset ovat osoittaneet, että mitä erilaisemmat sisarukset ovat keskenään, sitä hankalampi sisaruussuhde yleensä on. Varhaislapsuudessa sisarusten välillä on yleensä ristiriitaisia tunteita;

- kiintymystä ja kateutta,
- ärsyttävyyttä ja silti ihailua,
- kilpailullisia tunteita mutta myös huolta,

- syvää läheisyyttä toisiaan kohtaan, mutta myös tarvetta irtautua toisistaan. (Dunn, 2004, s. 145–146.)

Sisaruussuhteiden laadun vaikutusta myöhempiin suhteisiin erityisesti ikätovereihin on tutkittu laajalti. Lockwood ym. (2001) kertoivat, että lapsen kokema lämmin sisaruussuhde näyttää olevan yhteydessä mielekkäisiin toverisuhteisiin. Mikäli lapsella puolestaan on haastava sisaruussuhde, se voi kehittää myös negatiivisia asenteita muita ihmisiä ja ikätovereita kohtaan. (Rannikko, 2008, s. 35.)

Yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa selvitettiin sisaruussuhteiden laadun merkitystä yksilöiden myöhempään akateemiseen menestymiseen. Tulokset viittasivat siihen, että tukea tarjoavat sisaruussuhteet lapsuudessa ennustivat yksilön korkeampaa motivaatiota menestymiseen ja akateemisiin suorituksiin. Tutkijat arvioivat, että sisaruussuhde, joka sisältää emotionaalista tukea todennäköisemmin, vahvistaa ja lisää yksilön kokemuksia itsestään. Tällöin myös motivaatio menestyä voi lisääntyä. (Kraft, Stayton, Satyanarayan, Luecken, 2009, s. 166–167.)

4.3 Sisaruussuhde turvaa tarjoavana kiintymyssuhteena

Ihminen ei pärjää ilman lämmintä, ennustettavaa kiintymyssuhdetta toiseen ihmiseen. Ilman tällaista kiintymyssuhdetta pienistä lapsista tulee henkisesti tai fyysisesti häiriintyneitä ja jopa pahimmassa tapauksessa sen puuttuminen voi olla kohtalokasta. Sisaruussuhde voi olla merkittävä asia lapsen varhaisessa persoonallisuuden kehityksessä. Näissä tapauksissa sisarus on huolehtiva ja täydentävä voima, joka korvaa vanhemman jättämää aukkoa. (Bank & Kahn, 1982, s. 28–29.)

Sisarusten välinen side ei ole mitenkään yksinkertainen ja yleistettävä asia, sillä sisarukset ovat erilaisia yksilöitä, joten myös sisarusten välinen yhteys eroaa eri sisaruussuhteissa. Bank ja Kahn, määrittelevät tämän sisarten välisen siteen, yhteydeksi, joka yhdistää

1. velvollisuudeksi tai
2. sopimukseksi sekä
3. yhteydeksi tai yhteyksien systeemiksi.

Tällaisella sisarusten välisellä yhteydellä voi olla sekä positiivisia että negatiivisia puolia. Jotta voidaan ymmärtää sisarusten välistä suhdetta, täytyy ymmärtää, kuinka sisarusten

käytös ja minäkuva sopivat toistensa kanssa yhteen tiedostamattomalla tasolla. (Bank & Kahn, 1997, s. 15–16.)

Sisarusten välinen kiintymys on huomattavissa jo hyvin aikaisessa vaiheessa heidän suhdettaan. Äidit ovat kertoneet lapsiensa ikävöivän toisiaan sisaruksen poissa ollessa ja tämän ilmestyessä ilmaisevan jälleennäkemisen iloa ja onnellisuutta. Sisarus voi olla myös turvallisuuden perustana uusissa tilanteissa. Sisaruksia onkin tutkittu lapsille oudoissa tilanteissa ja on huomattu, että 4-vuotias lapsi pystyy jo toimimaan kiintymysturvan lähteenä vauvaikäiselle sisarukselleen. Joillekin pikkulapsille suhde isompaan sisarukseen tuo kiintymyssuhteen kautta **turvallisuutta**. (Dunn, 1993, s. 46.)

Varhaislapsuudessa sisarukset voivat olla tukea toisiaan hoivaan liittyvissä tilanteissa silloin, kun äiti on lyhyen aikaa poissa. Keskilapsuudessa taas sisarukset voivat toimia toistensa tukena hankalissa perhetilanteissa. (Howe & Recchia, 2014, s.19.)

Isompi sisarus, jonka vanhemmat ovat asettaneet hoitajan rooliin, voi toimia pienemmälle sisarukselle jatkuvana turvan ja lämpimän hoivan lähteenä. Mikäli isompi sisarus ei pidä tästä huolehtijan roolistaan, eikä tarjoa pienemmälle riittävää hoivaa, vauvaikäinen sisarus voi tulla levottomaksi ja huomionhakaiseksi sisarustaan kohtaan. Joidenkin tutkijoiden mielestä tällä sisaruksen hoivakäyttäytymisellä voi olla myös negatiivisia vaikutuksia nuorempaan sisarukseen, sillä vauvaikäistä lasta voi hämmentää äidin ja sisaruksen erilaiset ja epä johdonmukaiset hoitotavat ja reaktiot tilanteisiin. Sisarus pystyy leikkimään, puolustamaan, syöttämään sekä pukemaan pienempää sisarusta. Silti hänellä ei ole vielä kypsyyttä, herkkyyttä tai psykologista kykyä, joka aikuisilla yleisesti ottaen on. (Bank & Kahn, 1982, s. 28–29.)

Sisaruussuhteissa tunteiden näyttäminen ja niistä puhuminen eroaa vanhempi-lapsi suhteesta. Lapset keskustelevalt paljon enemmän sisarustensa tunteista kuin tunteista vanhempiensa kanssa. Brownin ja Dunnin tutkimuksessa vuonna 1992 tuli esille, että Pennsylvanian perheissä ero oli jopa kolminkertainen. Tämän perusteella voidaan olettaa, että sisaruus tarjoaa tärkeän foorumin toisten tunteiden huomioon ottamisessa. Tutkimuksissa on käynyt ilmi, että lapset, joilla on sisaruksia, ovat menestyneet paremmin testeissä, joissa mitataan toisten ihmisten ajatusten ymmärtämistä, kuin ainoat lapset. (Dunn, 1993, s. 47–48.)

Sisarusten välinen luottamus ja lojaalisuus vaativat vuosia kehittyäkseen ja vaikuttaa sisaruksiin suurimman osan heidän elämistään, mutta lojaalisuuta ei saa sotkea solidaarisuuden kanssa. Solidaarisuus tarkoittaa useimmiten sisarusten välillä syntymäpäivien muistamista ja yhteyden pitämistä. Tällainen toimimien ei aina ole lojaalia tai sitoutunutta toimintaa. Lojaalisuus on syvempää ja koskettaa voimakkaita tunteita (Bank & Khan, 1997, s. 113.)

Jotta sisarusten välinen tunneside pääsee kehittymään, täytyy heidän **olla toistensa tavoitettavissa**. On olemassa suuri määrä sisaruksia, joille tämä ei ole mahdollista. Näille sisaruksille emotionaalinen vaikutus toisiinsa on erittäin vähäistä. Bank ja Khanin mukaan nämä ovat ”matalan vuorovaikutuksen” sisaruksia, joilla on joitakin seuraavista piirteistä:

1. Heillä on yleensä isompi kuin 8-10-vuoden ikäero, jolloin he ovat ikään kuin eri sukupolvea.
2. He eivät ole viettäneet paljon aikaa yhdessä, jakaneet tilaa, yhteistä historiaa tai ystäviä.
3. He ovat käyneet eri kouluja ja kasvaneet ”eri vanhempien” kanssa, sillä eri aikoina vanhemmatkin kokevat asioita eri tavoin ja muuttuvat ajan kuluessa. (Bank & Khan, 1997, s. 9–10.)

Tällöin heiltä puuttuu yhteinen historia, eivätkä he ole tällöin **tarvinneet** toisiaan. Myöskään vanhempien taholta ei ole ollut tarvetta sisarusten tukea ja tarvita toisiaan. Niillä sisaruksilla, jotka ovat olleet suorassa vuorovaikutuksessa toisiinsa, on yleensä myös yhteistä historiaa. He ovat voineet yleensä käydä samoja kouluja, leikkiä samojen ystävien kanssa, jakaa yhteisen huoneen, pitää toistensa vaatteita ja niin edelleen. Kehityksellisesti merkittävänä vuosina tällä mahdollisuudella **olla** sisaruksensa kanssa tekemisissä on yksi perusasia, joka johtaa merkitykselliseen sisaruussuhteeseen. (Bank & Khan, 1997, s. 9–10.) Sisarukset voivat toimia tärkeinä siirtymäobjekteina erityisesti silloin kun olosuhteiden vuoksi vanhempien merkitys on vähentynyt. (Bank & Khan, 1997, s. 31–32.)

4.4 Sisarusten välinen yhteys ja leikki

Ihmisen syvin identiteetin muodostuu lapsuudessa ja nuoruudessa merkityksellisistä tapahtumissa vanhempien ja sisarusten kanssa. Ihmisen identiteetin ydintä joskus arvostetaan, toisinaan vihataan, mutta yleensä se paljastetaan **vain harvoille**. Sisarus, myöhemmin puoliso tai hyvä ystävä koetaan niin luotettaviksi, että heille paljastetaan syvin identiteetti. Lapset harvoin näyttävät kaikki puolet itsestään vanhemmilleen. Veli tai

sisko puolestaan todennäköisemmin tuntee sisaruksensa perustuslaatuisemmin. (Bank & Khan, 1997, s. 59–60.)

Sisarukset, jotka osallistuvat toistuvasti yhteiseen kuvitteluleikkiin osoittavat suurempaa ymmärrystä toisten ihmisten tunteiden ja ajattelun suhteen, mitä ainoat lapset. Sisarusten leikeissä näkyy myös laajempaa luovuutta leikkiaiheiden ja -esineiden käytössä. Heidän leikeissään on myös todennäköisempää jakaa yhteisiä leikintarkoituksia. Yksilölliset erot mielikuvitusleikeissä puolestaan ennustavat lasten sosiaalisen ymmärtämisen taitoa myöhemmässä vaiheessa, konfliktien ratkaisukykyä kuusivuotiaana ja jopa kouluun sopeutumista. (Howe & Recchia, 2014, s.18.)

Sisaruussuhteessa verbaalinen kommunikointi kertoo ja paljastaa suhteesta paljon. Lasten välisessä sanallisessa kommunikoinnissa on paljon eroja, mutta lapsilla verbaalisen annin määrä ei yksin kerro lasten välisestä yhteydestä. Joillakin sisaruksilla on tiivis yhteys leikissä, vaikka he eivät keskustelekaan kovin paljoa. Toisilla verbaalinen kommunikaatio on suuremmassa roolissa kanssakäymistä, mutta yhteys toisiinsa ei ole aina tiivistä. Kyse on siis siitä, kuinka hyvin lapset ovat keskenään samalla ”aaltopituudella”.(Dunn, 1993, s.46.)

Myös huumorin suhteen eri sisarusparien välillä on eroja. Sisarusten välinen huumori eroaa myös paljon lapsen ja vanhemman välisestä huumorista. Esimerkiksi likaiset tai huonoon käytökseen liittyvät vitsit ovat joillekin sisaruksille se yhteinen jaettu ilo. Yleensä kun toinen sisaruksista on vielä pikkulapsi, isompi sisarus johtaa näiden uskaliaiden vitsien esittämisessä, joka yleensä johtaa nuoremman sisaruksen nauruun. Joidenkin sisarten kesken rituaalinen sanoilla leikkiminen ja sanalliset loukkaukset muodostavat jatkuvan mallin, joka kulkee läpi keskustelun. Tämäkin on yhteisen huumorin lähde, jota ei esiinny lapsen ja aikuisen välillä, mutta on yleistä kaverusten kesken. Eri perheiden väliset eroavuudet huumorin suhteen on merkityksellisiä myös sisarusten keskinäiseen vitsailuun ja huumoriin. (Dunn, 1993, s. 47.)

Esikoiset ovat yleensä johtavassa asemassa sisaruussuhteessaan opettamisessa, hoivaamisessa ja avustamisessa. Nuorempi sisarus puolestaan yleensä jäljittelee, on oppijan roolissa sisaruussuhteessaan ja saa myös hoivaa ja apua sisarukseltaan toiminnassaan. Leikin aikana nuorempi sisarus usein jäljittelee isomman sisaruksen puhetta ja käytöstä,

joka on yksi tapa viestittää yhteisten jaettujen merkitysten ymmärtämistä leikistä. (Howe & Recchia, 2014, s.19.)

Sisarukset kykenevät opettamaan toisiaan, puolistrukturoiduissa tehtävissä ja myös leikkiessään yhdessä kotona, jolloin he ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa. Näin tehdessään he kykenevät suhteuttamaan toimintansa toisensa tieto- ja taitotasoon. Kun nuorempi sisarus kehittyy ajan saatossa pätevämmäksi kognitiivisilta, kielellisiltä ja sosiaalisilta taidoiltaan, niin hän ottaa myös aktiivisemmän roolin sisaruussuhteissaan. Tällöin aiemmin ollut epätasapaino sisarustuen välillä menettää merkitystään ja vuorovaikutus tulee tasa-arvoisemmaksi. (Howe & Recchia, 2014, s.19.)

Yhteinen mielikuvitusleikki sisarusten kesken eroaa merkittävästi vanhemman ja lapsen välisestä leikistä. Toisin kuin vanhemman ja lapsen välillä, mielikuvitusleikeissä molemmat sisarukset toimivat **täysinä kumppaneina** yhteisessä mielikuvitusmaailmassa. Vanhemman ja lapsen välisessä mielikuvitusleikissä vanhempi on tyypillisesti katselija, joka ohjaa lasta siihen, miten asiat oikeassa elämässä ovat. (Dunn, 1993, s. 48.)

Watson-Gegeo ja Gegeo (1989, 69) kertovat että pienen lapsen kehityksessä tietynlainen balanssi vanhempien ja sisarusten tarjoaman opetuksen ja hoidon välillä on lapselle kaikkein hyödyllisintä. Vanhemmat toimivat usein valikoivasti ja tarjoavat paljon monimutkaisia verbaalisia ärsykyitä. Sisarukset taas voivat tarjota lapselle laajemmalti sosiaalisesti ja kognitiivisesti kehittäviä kokemuksia. Isomman sisaruksen malli houkuttelee pienempää lasta kokeilemaan omia rajojaan ja herättää halun kokeilla asioita, joihin hänellä ei vielä välttämättä ole kyvykkyyttä. Tällä tavoin toimiessaan nuorempi sisarus liukuu vanhemman sisaruksen vetämänä eteenpäin kehityksessään. Tällöin toteutuu Vygotskyn näkemys siitä, että lapsen kehityksessä on hyvin tärkeää olla vuorovaikutuksessa vanhempien sisarustensa kanssa. (Zukow, 1989, s. 80–98.)

Sisarusten keskinäisessä leikissä usein tapahtuu niin, että pienen intron tai leikin raamit saatuaan molemmat sisarukset yhtyvät samaan mielikuvitusmaailmaan ja neuvottelevat yhdessä leikin suunnan. Tällainen siirtyminen yhteiseen fantasiaan toisen ihmisen kanssa heijastaa suhteellisen edistynyttä ymmärrystä jaetusta, keksitystä maailmasta. Vaikuttavaa intellektuaalista jakamista lapsilta, jotka ovat 2- ja 3-vuoden ikäisiä. (Dunn, 1993, s. 48.)

Yleinen huomio sisaruksista, jotka osallistuvat yhteiseen fantasiamaailmaan on se, että molemmille lapsista leikki oli mielekästä ja mukaansatempaavaa. Heidän mielikuvitusmaailmassaan molemmat osapuolet pystyvät erittäin herkällä tavalla huomiomaan toisen leikkijän tunnetilan leikin suhteen ja kykenivät suhteuttamaan omaa toimintaansa siten, että molemmat leikkijät jakoivat kollektiivisen symbolisen tason heidän mielikuvitusmaailmassaan. Tätä voitaisiin pitää ominaisuutena, joka määrittelee sisaruussuhdetta sisarusten **varhaislapsuudessa**. (Dunn, 1993, s. 49–50.)

Asia ei ole näin yksioikoinen, sillä tutkimukset ovat osoittaneet, että tällainen yhteinen haaveilu tai mielikuvitusmaailmassa toimiminen kuuluu myös myöhempään lapsuuteen. Dunn viittaa kirjassaan aiempaan Cambridgelaiseen jatkotutkimukseensa, joka osoitti että 10–13-vuotiaana osa sisaruspareista edelleen nauttii yhteisestä mielikuvitusmaailmasta. Tavat ovat kuitenkin muuttuneet: Jotkut kirjoittelevat tarinoita yhdessä, toisilla on salaisia kerhoja. Joka tapauksessa sisarukset olivat varmoja tämän yhteisen mielikuvitusmaailman olevan avainosa heidän sisaruuttaan. (Dunn, 1993, s. 50.)

Dunn esittelee omassa tutkimuksessaan, että sisarukset, jotka osallistuvat jatkuvasti yhteiseen unelmointiin tai mielikuvitusmaailmaan, osoittavat yleensä helpommin kiinnostusta ja ystävällisyyttä eri tavoin toisiaan kohtaan. Ilman läheistä suhdetta ja yhteistä kiinnostusta näyttää siltä, ettei yhteinen kuvittelu ole mahdollista. Tutkittaessa muita positiivisia piirteitä kuten avuliaisuutta, jakamista, toisen mielipahan huomioimista, voidaan nähdä nuorilla sisaruksilla olevan muutamia yhteyksiä yksilöllisten erojen ja jaetun mielikuvituksen välillä. Tutkimuksissa on kuitenkin käynyt ilmi, että ne sisarukset, jotka auttavat ja huolehtivat toisistaan hädän hetkellä, eivät välttämättä ole niitä, jotka osallistuvat yhteiseen leikkiin yhdessä. (Dunn, 1993, s. 50.)

Sisaruussuhteissa opimme, että rakkaus ja viha, katkeruus ja huolenpito, kilpailu ja kannustaminen sekä muut ristiriitaiset tunteet voivat olla olemassa samassa ihmissuhteessa, samaan aikaan. (Sanders, 2004, s. 27.) Mikään dimensio ei näytä olevan voimassa yksinään sosiaalisessa käytöksestä pienten lasten sisaruussuhteissa. Erilaiset motivaatiot voivat piillä hätäntyneen sisaruksen huolehtimisessa ja yhteiseen mielikuvitusmaailmaan yhdyttäessä. Tämän vuoksi ei pitäisi yllättyä, jos yhdessä toimivat sisarukset eivät ole huolehtivaisia toistensa mielipahasta. Kommunikoinnin yhteys, negatiiviset vaikutukset, ja

osallistumisen puuttuminen olivat myös kaikki dimensioita, jotka olivat **erillisiä** yhteistyöstä ja jaetusta mielikuvitusmaailmasta. (Dunn, 1993, s. 50.)

4.5 Sisaruussuhteen erityispiirteet ihmissuhteena

Sisaruussuhde on lapselle kuin luonnollinen laboratorio, jossa voi tutkia maailmaa. Se on turvallinen ja suojattu paikka, jossa voi opetella kuinka olla vuorovaikutuksessa mielenkiintoisten ja lumoavien leikkikavereiden kanssa ja siellä voi myös opetella ristiriitojen selvittelyä. Eli sisaruussuhteessa voi harjoitella säätelemään sekä positiivisia että negatiivisia tunteita sosiaalisesti hyväksytyllä tavalla. Sisaruussuhteessa kehittyy ymmärrys sellaisista sosiaalisista suhteista, joissa voidaan olla rakastavia ja läheisiä, mutta välillä myös häijyjä ja aggressiivisia. Lämpimän ja positiivisen sisaruussuhteen hyvät vaikutukset voivat kestää koko ihmiselämän, kun taas vaikeammat varhaiset suhteet voivat ennustaa ihmisen kehityksessä huonompia tuloksia. (Howe & Recchia, 2014, s.19.)

Sisarukset, jotka viettävät paljon aikaa toistensa kanssa, ovat luonnollisesti tiiviissä vuorovaikutuksessa toisiinsa. Tähän vuorovaikutukseen kuuluu monenlaista käyttäytymistä: sisarukset osoittavat toisiaan kohtaan usein aggressiivisia tunteita, mutta he myös tekevät yhteistyötä, auttavat toisiaan ja käyttäytyvät hellästi toisiaan kohtaan. Nuorempi sisarus myös jäljittelee isompaa sisarustaan. Varhaislapsuuden sisaruudessa sosiaalinen vuorovaikutus on laaja-alaista, kuten on nuorten ja aikuistenkin sisaruudessa. (Abramovitch, Pepler & Corter, 1982, s. 83–85.)

Sisarusten välinen yhteys vaikuttaa lasten persoonallisuuteen erityisesti silloin, jos heillä on mahdollisuus olla riittävästi yhteydessä ja kontaktissa toisiinsa ja luottamus vanhempien hoivaan on vähentynyt. Mikäli siis muissa merkityksellisissä vuorovaikutussuhteissa on puutteita, niin sisaruussuhteet usein korostuvat yksilön elämässä. Se, onko sisaruussuhde lapselle avuksi vai haitaksi, riippuu perheiden elämäntilanteista, lasten omista persoonallisuuksista ja vanhempien toiminnoista ja asenteista. (Bank & Khan, 1997, s. 19.)

Isommalla sisaruksella on yleensä määräävämpi ja aggressiivisempi rooli ja hän on yleensä epäsosiaalisen käytöksen alullepanija. Ikäerojen suuruudella ei näytä olevan merkitystä siihen, kuinka vahvasti tämä isomman sisaren rooli näyttäytyy. Joidenkin tutkijoiden mukaan pienemmät ikäerot sisarusten välillä vaikuttaisivat kilpailua lisäävästi. Toisaalta tällöin lasten ollessa lähempänä iällisesti toisiaan voidaan olettaa, että sisaruussuhde tarjoaa lapsille vastavuoroisemman ja täydentävämmän sisaruussuhteen. Sisaruussuhteita tutkittaessa on silti huomattu, että iällä ja sukupuolella ei ole kuitenkaan kovin suurta merkitystä. Tämä voi johtua siitä, että sisaruksilla on niin paljon yhteisiä asioita, jotka ovat syvempiä, läheisempiä, automaattisempia ja spontaanimpia piirteitä kuin mitä muissa suhteissa, kuten ystävyysuhteissa on. Lähtökohtaisestihan sisarukset eroavat muista siinä, että he jakavat vanhempansa huomion ja rakkauden, kotinsa, lelunsa ja usein myös vaatteensa. (Abramovitch, Pepler & Corter, 1982, s. 83–85.)

Sisaruussuhde on pohjana ystävyys- sekä aikuissuhteille, jotka kehittyvät myöhemmin elämässä. Sisaruussuhteilla näyttäisi olevan siis merkitystä siihen, kuinka sisarukset ovat vuorovaikutuksessa myös kodin ulkopuolella. Sisaruussuhteet ovat erityisen tärkeitä lapsen elämässä. (Abramovitch, Pepler & Corter, 1982, s. 83–85.)

Toisen sisaruksen ollessa vanhempi sekä kehittyneempi ja toisen ollessa pienempi ja avuttomampi sisaruussuhde saattaa ajoittain muistuttaa vanhempi-lapsi suhdetta isomman sisaruksen huolehtiessa pienemmästä sisaruksesta. Tämä tapahtuu kuitenkin heidän keskinäisen tasapainonsa ja voimiinsa suhteutettuina. Lisäksi sisarukset voivat toimia tasa-arvoisempinakin kumppaneina silloin, kun he vitsailevat keskenään ja keskustelevat yhteisen mielikuvitusleikin suunnasta. Tällöin siis sisaruussuhteessa on toisiaan täydentäviä eli toisistaan **riippuvaisia** että vastavuoroisuuden ja **tasa-arvoisuuden** piirteitä. Sisaruussuhteiden eroihin vaikuttaa osaltaan se, millä lailla nämä täydentävät ja vastavuoroiset ominaisuudet tasapainottuvat. Sisaruussuhteiden tutkimuksessa on tutkittu paljon konfliktin, kilpailun, kumppanuuden ja kiintymyksen dimensioita olettaen, että sisarukset kokisivat ne samalla lailla. Samassa sisarusparissa voi kuitenkin olla sekä samanlaisia että erilaisia kokemuksia sisaruudesta. (Dunn, 1993, s. 51–53.)

Sisarusten yksilölliset erot

Tutkimuksissa on alettu kiinnittämään huomiota myös siihen, kuinka erilaisia näkemyksiä ja kokemuksia sisaruksilla itsellään sisaruussuhteestaan. Perheen suhtautumiset jokaiseen perheen lapseen vaikuttivat siihen, etteivät kaikki sisarukset ole samanlaisia. Tällaiset hiljaiset vaikutukset ovat yksilöllisiä jokaiselle sisarukselle, eikä koko perheen yhteisesti kokemia. Tämä vaatii osaltaan tutkimaan sitä, miksi **saman perheen lapset ovat erilaisia**. Tämän vuoksi tutkijat ovat keskittyneet erilaisten vaikutusten tutkimiseksi, käsittelemään sisarusten erilaisia kokemuksia perheen sisäisistä asioista. (Dunn, 1993, s. 51–53.)

Kaksi vallitsevaa tapaa on tutkia sisarusten suhdetta vanhempiinsa tai tutkia sisarusten keskinäistä suhdetta. Tutkimustulokset haastatteluista, kyselylomakkeista, ja havainnoinnista osoittavat, että on eroja, miten sisarukset kokevat ystävällisyyden, vihamielisyyden ja kiintymyksen. Vanhempia ja sisaruksia haastateltaessa on havaittu, että sisarukset kokevat sisaruussuhteensa ja keskinäiset asiansa erillä lailla. Molemmipuolisuus dimensiona täytyy siis ottaa huomioon, kun kuvaillaan sisarusten eroja siinä, miten he jakavat tavalliset kokemukset omassa sisaruussuhteessaan. (Dunn, 1993, s. 51–53.)

Stonemanin ja Brodyn tutkimuksessa, 1993, kävi ilmi, että myös temperamenteilla on merkitystä sisaruussuhteisiin. Sisaruussuhteen konflikteihin vaikuttaa jatkuvasti se, millaiset temperamentit sisaruksilla on. Lapset, jotka ovat aktiivisia, kiihkeitä, tai epäsopeutuvia temperamentiltaan, ovat riittäisempia sisarustensa kanssa. Kyseinen tutkimus vahvisti myös käsitystä sisarusdyadin ymmärtämisestä kaksijäsenenä vuorovaikutuksellisenä perheen alisysteeminä. Tietyillä temperamentin piirteillä näytti tutkimuksessa oleva suora vaikutus sisaruussuhteisiin. Se, kuinka paljon sisarusten erilaiset temperamentit vaikuttivat heidän väliseen suhteeseensa, oli sidoksissa heidän sisaruussuhteensa laatuun. (Stoneman & Brody, 1993, s. 1795–1798)

Kehitykselliset muutokset osana sisaruussuhdetta

Sisarusten lapsuusvuosina molemmat lapset kehittyvät hurjasti ja kokevat mielenkiintoisia yksilömuutoksia sisaruussuhteessaan. Dunn viittaa aiempaan tutkimukseensa, jossa saatiin selville, että kasvaessaan pienempikin sisarus ottaa aktiivisemmän roolin. Nuoremman sisaruksen kasvaessa vanhempi sisarus kiinnostuu enemmän sisaruksestaan, koska tällöin he pystyvät keskustelemaan ja leikkimään yhdessä enemmän. Dunn viittaa myös toiseen tutkimukseensa, joka osoitti, että sisarusten välinen keskustelu ja leikkiminen lisääntyvät, kun nuorempi sisarus kasvaa 2-vuotiaasta 4-vuotiaaksi. Sisarusten välistä dyadia on tutkittu aina varhaislapsuudesta keskilapsuuteen ja yleisesti voidaan sanoa, että vaikka sisaruussuhde on läheinen, harmoninen ja riidaton varhaislapsuudessa, se ei takaa jatkuvaa onnellista suhdetta keskilapsuudessa ja murrosiässä. (Dunn, 1993, s. 54.)

Sisaruussuhteen muutokset heijastavat myös laajemmin sitä sosiaalista kontekstiaan, jossa he elävät sisaruussuhteensa lisäksi. Sekä hyvät että huonot tapahtumat vaikuttavat sisaruussuhteen laatuun. Dunnin aiemmassa tutkimuksessa huomattiin, että elämän merkitykselliset tapahtumat vaikuttivat lisääntyneellä lämmöllä sisarusten kesken. Normatiiviset elämän muutokset, kuten muutokset ylemmille kouluasteille siirryttäessä tai muut kouluun liittyvät muutokset, vaikuttava myös sisarusten väliseen suhteeseen. Epäsuorilla hiljaisilla vaikutuksilla, jotka vaikuttavat perheen ulkopuolisesta kontekstista, oli vaikutus myös sisaruussuhteeseen. (Dunn, 1993, s. 53–56.)

Samassa perheessä kasvaneet sisarukset voivat siis olla todella erilaisia. Usein samankaltaisuutta on pyritty selittämään geneettisillä tekijöillä. On kuitenkin ilmeisempää, että geneettiset tekijät ja ympäristötekijät yhteisvaikuttavat sisarusten välisiin käyttäytymiseroihin. Sisarusten erilaisuuteen voivat Sandersin (2004) mukaan vaikuttaa seuraavat seikat:

- Erilaisten sukupuolten välinen vaikutus; sosiaalinen ympäristö on erilainen, jos lapset ovat eri sukupuolta keskenään.
- Syntymäjärjestys; toinen lapsi kasvaa aina vanhemman sisaruksen roolissa ja toinen nuoremman. Tällöin sosiaalinen ympäristö on erilainen sisarusten kesken.
- Lapsen sukupuolen merkitys vanhemmille; esimerkiksi pojan merkitys voi olla erilainen isälle kuin äidille.
- Muuttuvat elämäntilanteet perheessä; vanhempien työtilanteet, perheen asuinpaikan muutokset ja läheisten ihmisten läsnäolo perheen tukena voivat vaihdella ajan saatossa paljonkin. Tällöin uusi perheenjäsen kohtaa erilaisen todellisuuden kuin vanhempi sisarus syntyessään.

- Perheiden dynamiikka: perheet muodostuvat nykypäivänä usein myös uusperheistä ja yksinhuoltajaperheistä. Lapsen kehityksen kannalta on merkittävää asuvatko hänen biologiset vanhempansa yhdessä. Joissakin erotilanteissa sisarukset ovat jaettu vanhempien kesken ja joutuvat tällöin asumaan erillään.
- Terveydelliset muutokset vanhemmilla eri sisarusten syntymien välillä. (Sanders, 2004, s. 86–87.)

Perhe on monimutkainen sosiaalinen yksikkö, joissa sisaruussuhteet ovat vain yksi tekijä muiden joukossa. Perheen koko, ulkopuolisten ihmissuhteiden vaikutukset, ja myös muut ulkoiset tekijät muokkaavat perhe-elämän raameja ja luonnetta. Lisäksi perheen sisäiset suhteet monimutkaistuvat jokaisen perheenjäsenen myötä. (Sanders, R., 2004, s. 28–29.)

4.6 Perhe sisaruussuhteen kontekstina

Perheiden sisäisten suhteiden laaduissa löytyy eroja. Lapset ovat erittäin herkkiä huomaamaan nämä erot ja ajan kuluessa näillä eroilla on merkitystä lasten kehitykseen. Dunn viittaa aiempaan tutkimukseensa, jonka mukaan vain yksi kolmesta vanhemmasta kertoi tuntevansa tasapuolisesti yhtä paljon hellyyttä ja lämpöä lapsiaan kohtaan, kun lapset olivat keskimäärin neljä- ja seitsemänvuotiaita. Myös huomion jakamisessa lasten kesken oli eroja. Esimerkiksi vain 12 % vanhemmista ilmoitti, että kurinpitotoimet olivat molemmille lapsille samat, ja vain kolmannes ilmoitti, että he antavat saman verran huomiota molemmille lapsilleen. Myös havainnointit äidin ja lasten keskeisestä toiminnasta ovat osoittaneet, että äidit käyttäytyivät eri tavoin kahden lapsensa kanssa. (Dunn, 1993, s. 82–84.)

Tätä löydöstä selittää vanhempien kohdalta osakseen se, että kahden eri-ikäisen lapsen huolehtiminen vaikuttaa äidin erilaiseen käytökseen lapsia kohtaan, koska lapset ovat kehitykseltään **eri vaiheissa**. Dunn viittaa Coloradossa tehtyyn tutkimukseen, jonka tulokset osoittivat, että äidit, jotka olivat ensimmäisen lapsen kanssa tunteellisesti läsnä lapsen ollessa 12 kuukauden iässä, olivat sitä myös toisen lapsensa kanssa joka oli 12-kuukautinen. Osa äideistä oli erityisen tunteikkaita 1-vuotiaiden lasten kanssa, osa 2-vuotiaiden ja osa jo enemmän puhuvien 3-vuotiden kanssa. Tärkeää on siis ymmärtää, että eri aikoina, kun sisarukset ovat eri kehitysvaiheissaan, äidit käyttäytyvät hyvin erillä tavoin lapsia kohtaan. (Dunn, 1993, s. 82–84.)

Lapset ovat erittäin herkkiä huomaamaan erilaisia muutoksia tunteikkuudessa, kiinnostuksessa ja kurinpidossa vanhempien käytöksessä. Tämä herkkyys tulee ilmi niissä kommentteissa, joissa puhutaan perheen välisistä suhteista ja siitä, kuinka lapset reagoivat vanhempiensa ja sisarustensa välisiin vuorovaikutustilanteisiin. (Dunn, 1993, s. 82–84.)

5 TUTKIMUSKONTEKSTINA YMPÄRIVUOROKAUTINEN PÄIVÄKOTI

Aineistoni on kerätty yhden keskisuuren kaupungin ympäri vuorokauden auki olevan päiväkodin tutkimukseen lupautuneista sisaruspareista (5 paria). Tutkimuspäiväkodin henkilökuntaan kuuluu 14–16 työntekijää: päiväkodin johtaja, kaksi lastentarhanopettajaa, kolme laitosapulaista ja kahdeksan–kymmenen lastenhoitajaa. Lapsia oli tutkimuspäiväkodin listoilla kaikkiaan n. 50, mutta kaikki eivät luonnollisestikaan olleet hoidossa samaan aikaan. Lasten iät vaihtelivat 10 kk:n ja seitsemän vuoden välillä.

Toimintamuodoiltaan ja käytännöiltään ympärivuorokautinen päiväkotiki eroaa suuresti perinteisestä päiväkodista, joten katson oleelliseksi selvittää myös ne olosuhteet, jotka vaikuttavat **tutkimuksessani mukana olevien sisarusten** arkeen ja vuorovaikutussuhteisiin. Ympärivuorokautisessa hoidossa on omat toimintaa säätelevät erityispiirteensä.

Ympärivuorokautinen hoito järjestetään sellaisille perheille, jossa vanhempien tai yksinhuoltaja vanhemman vuorotyö vaatii erilaista hoitojärjestelyä, mitä perinteinen päivähoito ei voi tarjota. Mikäli perheessä tilanne muuttuu siten, että lapsen on mahdollista toimia perinteisessä tai jatkettuna aukiolon päivähoiton piirissä, niin perhe siirtyy pois ympärivuorokautisesta hoidosta.

Perheiden yksilölliset vuorotyöt ja muuttuvat elämäntilanteen vaikutukset heijastuivat päiväkodin sisäisiin ilmiöihin eli lasten ystävyyssuhteisiin, ryhmädynamiikkaan, pedagogisiin ratkaisuihin ja työtapoihin. Esimerkiksi lasten päivähoitoon saapuminen ja lähteminen eivät painotu tietyille tunneille, vaan jatkuvat pitkin päivää johtuen lasten vanhempien työvuoroista.

Myös lastenhoitajat tekevät kolmivuorotyötä, jolloin henkilökunta vaihtelee suuresti eri päivinä. Tällöin lapset eivät voi ennustaa keitä päiväkotiin saavuttaessa on hoidossa tai töissä. Tämä seikka saattaa omalta osaltaan vaikuttaa siihen, miksi minun tutkimuksessani sisarukset näyttivät leikkivän erittäin mielellään myös toistensa kanssa ja pitivät luonnollisena sisaruksensa läsnäoloa eri tilanteissa. Lapsia saattaa usein olla myös vähän paikalla, mikäli vapaapäivät tai lomat sattuvat samoille päiville useammalla perheellä. Silloin lapsen kannalta oma sisarus toimii myös leikkikaverina.

Kaiposen pro gradu työssä kerrotaan, että lasten toimiessa ympärivuorokautisen hoidon parissa voi ystävyys suhteet korostuvat myös turvan ja jatkuvuuden tarjoajina. Kaiponen kertoo, että yöhoitoon on mukavampi jäädä jos siellä on kavereita. (Kaiponen, 2006, s. 55.)

Vuorotyön tuoma epäsäännöllisyys vaikutti tutkimuksessa mukana olleen ympärivuorokautisen päiväkodin työtapoihin monella tavalla. Yksi lasten omien ystävyysuhteiden ja vuorovaikutustilanteiden eroavuus tällaisessa hoidossa on se, ettei lapsille suunniteltu toiminta ollut tässä ympärivuorokautisessa päiväkodissa ikäsidonnaista, vaan enemmänkin projektiluonteista. Poikkeuksena mainittakoon esikoulu, joka on tarkoitettu ainoastaan esikouluikäisille lapsille. Käytännössä projekteihin ja suunniteltuun toimintaan siis osallistui eri-ikäisiä lapsia sen mukaan, mitkä ovat heidän hoitovuoronsa. Tällöin ryhmän lapset olivat tottuneet toimimaan heterogeenisissä pienryhmissä, joissa erilaisuus oli arkipäivää. Samalla tavoin sisarukset myös toimivat yhdessä leikkiessään.

Kaiponen esittelee pro gradu työssään Nummenmaan (1978, 169) tutkimusraportin toteamuksen, jossa kerrotaan, että lasten sosiaalisten kontaktien määrää ja tiheyttä säätelee vanhempien työajat. Ympärivuorokautisessa hoidossa voi olla erityisiä vaikeuksia kiinteiden vertaisryhmien muodostumiselle, koska vanhempien työvuorot ohjasivat lasten hoidossaoloa. (Kaiponen, 2006, s. 55.)

Tavallisessa päiväkodissa usein toiminta on suunniteltu vastaamaan tiettyä ikäryhmää. Tosiasia on, että tietty ikäsidonnaisesti suunniteltu toiminta ei tarkoita kuitenkaan sitä, että

lapset olisivat automaattisesti samassa kehitysvaiheessa. Vaihtelut voivat olla suuria lasten tiedoissa ja taidoissa eri orientaatioiden parissa. Tämän vuoksi erilaiset kehitystasot huomioiva toiminta on lähtökohtaisesti sallivampaa ja monipuolisempaa, kuin ikätasoisesti suunniteltu toiminta. Näissä tilanteissa taidoiltaan etevämpi lapsi voi myös auttaa taidoiltaan heikompaa uuden opettelussa. Myös toisten opettaminen tai neuvominen syventää usein lapsen omaa oppimista ja antaa onnistumisen kokemuksen opettajana toimimisesta.

Tässä nimenomaisessa ympärivuorokautisessa päiväkodissa projektilähtöinen toiminta suunniteltiin siten, että samaan projektiin liittyi vaatimustasoltaan eriasteisia toimintoja. Tutkimuksessa mukana olevalla päiväkodilla oli esimerkiksi projektina kestävä kehitys, johon liittyi paljon eritasoisia kädentöitä, retkiä, ym. Jokaisella päiväkodin lapsella oli siis mielekästä ja kehittävää toimintaa saatavilla, tuli hän hoitoon sitten aamukahdeksalta tai iltakuudelta. Toiminta ei siis ollut niin tuokiopainotteista, vaan projekti- ja lapsilähtöistä.

Toki tässäkin päiväkodissa oli tietyt rutiinit ja opetustuokiot, joista pidettiin kiinni. Ne liittyivät vahvasti ruokailu- ja unirytmihin. Esimerkiksi päivällä pidettiin, ennen ruokailua, yhteinen tuokio ja laulettiin ruokalaulu. Yleensä tuokion piti lastentarhaopettaja, joka teki normaalia päivätyötä. Lasten ruokailut olivat myös järjestetty opettajien työaikana kahteen eri tilaan iän perustein. Pienten ruokailutilassa olivat alle kolmevuotiaat lastenhoitajien avustamina. Isojen ruokailutilassa olivat puolestaan yli kolmevuotiaat ja lastentarhaopettajat. Tämän vuoksi tutkimusaineistossani ei tullut montaa sellaista tutkimustilannetta, joissa sisarukset olisivat olleet paljon keskenään vuorovaikutuksessa lounaan tai välipalan aikaan. Illan ruokailuissa, päivällisestä eteenpäin, kaikki lapset söivät samassa tilassa. Päiväkoti ei ollut siis virallisesti sisarusryhmä, vaikka sisarusia olikin suhteellisen paljon hoidossa.

Erityistä ympärivuorokautisessa hoidossa oli myös se, että useat hoitorutiinit, joita lapset kokevat yleensä vain kotioloissa, kuuluivat näiden lasten päivähoitokokemukseen. Esimerkiksi iltarutiinit, kuten iltapesut ja yöunille laittamiset, hoidettiin usein päiväkodin hoitajien toimesta. Näissä tilanteissa sisarus saattaa olla se, joka tuo kodintuntua myös

hoitolaitoksen rutiineihin. Aineistossani oli esimerkiksi sisarukset, jotka kävivät antamassa toisilleen iltasuukot ja tutut iltatoivotukset. Näitä suukkoja ei voitu antaa edes tutuille hoitajille vaan ainoastaan omalle perheenjäsenelle. Aamulla oli puolestaan eri työntekijä herättämässä ja hoitamassa, kuin illalla nukkumaan mentäessä. Oma sisarus oli tällöin kuitenkin paikalla.

Tutkimuksessa mukana olleessa päiväkodissa pyrittiin toteuttamaan pienryhmätyöskentelyä oman vastuuhoitajan kanssa niin pitkälle kuin mahdollista, mutta sitä verotti luonnollisesti hoitajien vuorotyö. Lapsille oli helpotukseksi laitettu esille taulu, jossa näkyi ketkä henkilöstöstä oli aamu-, päivä-, ilta- ja yövuoroissa ja keitä lapsia oli hoidossa. Taulua katsoessaan lapsi sai siis aina päivitetyn tiedon siitä, ketä oli paikalla.

Ympäri vuorokautisen hoitorytmin ja siihen liittyvien rutiinien lisäksi lasten hoitokokemuksiin vaikutti päiväkodin henkilökunnan ja vanhempien välinen tiivis yhteistyö. Asioita jaettiin paljon puolin ja toisin tässä nimenomaisessa yksikössä. Tällainen tiivis kasvatuskumppanuus näkyi lasten hyvinvoinnissa ja kasvuilmasto oli aineistoni mukaan erittäin lämmin ja kodinomainen. Vanhempien antama palaute oli samansuuntaista.

Yleisesti ympäri vuorokautisen hoidon piirissä olevien perheiden parissa ollaan myös tyytyväisiä hoitoon. Paanasen vuonna 2009 tehty asiakaskysely ja Kaiposen pro graduun tekemät kyselyt antoivat samansuuntaiset tulokset. (Kaiponen, 2005, s. 52.)

6 TUTKIMUKSEN MENETELMÄT JA NIIDEN SOVELTAMINEN

6.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana voidaan pitää todellisen elämän kuvaamista, johon sisältyy ajatus siitä, että todellisuus on moninainen. Tutkittaessa tulee kuitenkin ymmärtää, ettei todellisuutta voi pirstoa osiin, vaan sitä tulisi käsitellä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Todellisuuden luonteeseen kuuluu myös arvolatautuneisuus. Tämä tarkoittaa tutkimuksessa sitä, että arvot muovaavat sitä, kuinka pyrimme ymmärtämään ilmiötä. Nämä seikat vaikuttavat siihen, ettei laadullisessa tutkimuksessa ole mahdollisuutta saavuttaa objektiivisuutta perinteissä mielessä. *Tietäjän* (tutkijan) ja *se mitä tiedetään, kietoutuvat* toisiinsa, jolloin tuloksiksi saadaan ehdollisia selityksiä, jotka ovat aikaan ja paikkaan sidonnaisia. Yleisesti voidaan todeta, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa on pikemminkin tavoitteena löytää tai paljastaa tosiasioita kuin todistaa jo olemassa olevia väittämiä totuudesta. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara, 2009, s. 161.)

Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan laadullisessa tutkimuksenteossa pyritään kuvaamaan jotain ilmiötä tai tapahtumaa sekä antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta tälle ilmiölle tai tapahtumalle. Laadullisessa tutkimuksessa onkin tärkeää, että henkilöt, joilta tietoa kerätään, tietävät tutkittavasta ilmiöstä mieluusti mahdollisimman paljon ja heillä on kokemusta siitä, mistä he kertovat. Tässä mielessä tiedonantajien valinnan ei tule olla satunnaista vaan harkittua ja tarkoitukseen sopivaa. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, s. 87–88.)

6.2 Etiikka tutkimuksen teossa

Tieteen etiikalla tarkoitetaan yleensä sellaisten eettisten kysymysten tarkastelua, jotka tulevat vastaan tutkimuksen eri vaiheissa, ja jotka liittyvät tutkimuskohteen erityislaatuun. Eettiset kysymyksiä tutkimuksen tekemisessä ovat esimerkiksi tutkimuksen suunnittelu, tutkimusmenetelmien valinta, aineiston kokoaminen, aineiston luokittelu ja tiedon julkaiseminen. (Pietarinen & Launis, 2002, s. 46.)

Omassa tutkimuksessani tutkimusjoukon etsintä lähti käyntiin niin, että kysyin sopivan tutkimuspäiväkodin löydettyäni sen johtajalta, onnistuisiko aineiston kerääminen kyseisessä päiväkodissa. Saatuani sieltä alustavan myöntymisen, tein tutkimuslupahakemuksen kaupungille. Luvan saatuaani, pyysin kirjallisena päiväkodin kaikilta sisaruksia sisältäviltä perheiltä lupaa videoinnin avulla kerätä tutkimusaineistoni. Kaikki tuolloin hoidossa olleet perheet antoivat luvan, osa oli loman vietossa.

Muille päiväkodin perheille laitoin tiedotteen ilmoitustaululle, jossa kerroin, että videoin graduani varten ryhmästä lupautuneita lapsia ja olen salassapitovelvollinen koko päiväkodin lasten asioiden suhteen. Olin tuttu ihminen suurimmalle osalle perheitä, eikä kysymyksiä minun tutkimustoiminnastani kohtaan tullut vanhemmilta eikä henkilökunnalta.

Aineistossani esiintyi paljon myös sellaisia lapsia, jotka eivät kuuluneet tutkimusjoukkooni, mutta olen jättänyt heidän toimintansa käsittelemättä, eikä heitä pysty tunnistamaan tutkimuksen tulosten kuvauksista. Lupasin sekä tutkimusjoukolle että koko päiväkodin väelle käsitteleväni aineistoa luottamuksellisesti ja salassapitovelvollisena. Sen vuoksi kaikkien lasten nimet on tutkimuksessa muutettu, eikä heidän yksilöllisiä piirteitään ole kuvattu tarkasti (ikään ja ulkonäköön liittyvät piirteet).

6.3 Aineiston kerääminen

Tyypillisiä piirteitä kvalitatiiviselle tutkimukselle on seuraavat asiat:

- Aineisto kerätään luonnollisissa, todellisissa tilanteissa ja on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedonhankintaa.
- Tiedon keruun instrumenttina suositaan ihmistä. Tämän taustalla on näkemys siitä, että ihminen on riittävän joustava sopeutumaan vaihteleviin tilanteisiin.
- Induktiivinen analyysi lähtökohtana tutkimuksen tekemisessä. Tällöin pyrkimyksenä on paljastaa ennalta arvaamattomia asioita, eikä testata hypoteeseja. Tällöin tutkimusta ohjaa aineistosta nousevat asiat, ei tutkija.
- Kvalitatiivisessa tutkimuksessa suositaan metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat ja ”ääni” pääsevät esille. Näitä menetelmiä ovat mm. teemahaastattelu, osallistuva havainnointi, erilaisten dokumenttien diskursiiviset analyysit ja ryhmähaastattelut.
- Kohdejoukko valikoidaan tarkoituksenhakuisesti, ei satunnaisotoksen menetelmin

- Tutkimussuunnitelma muovaantuu tutkimuksen edetessä, jolloin suunnitelma joustaa olosuhteiden mukaisesti.
- Tapauksia käsitellään ainutlaatuisina, jonka vuoksi aineistoa käsitellään tämän mukaisesti. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara, 2009, s.164.)

Edellä mainitut laadullisen tutkimuksen piirteet ohjasivat myös hyvin vahvasti omaa tutkimuksen tekoani. Havainnoin videoimalla viittä (5) sisarusparia, joten lapsia tutkimusaineistossani oli kymmenen (10). Koen, että aineistoni on kattava, sillä vuorovaikutustilanteita tallensin videoimalla runsaasti kolmen viikon aikana. Lisäksi kaksi perusteellisempaa teemahaastattelua ja pienet spontaanit haastattelut toivat myös paljon informaatiota. Aineistooni vaikutti sekä sisällöllisesti, määrällisesti että aikataulullisesti se asia, että lapset toimivat ympärivuorokautisessa yksikössä. Riley on esittänyt Jyrikin (1977) mukaan yleistyksen, jonka mukaan tutkittaessa selvää orientoivaa käyttäytymistä eli erilaisia aikomuksia käyttäytyä jollain tavalla, on kysymykseen perustuva aineistonkeruumenetelmä soveliaim. Jos tutkimuskohteena on puolestaan selvä vuorovaikutuskäyttäytyminen, havainnointiin perustuva aineistonkeruumenetelmä on tarkoituksenmukaisin. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s.71).

Havainnointi aineistonkeruu menetelmänä

Havainnoinnin suurin etu tiedonkeruumenetelmänä on se, että sen avulla voidaan saada välitöntä ja suoraa informaatiota yksilöiden, ryhmien tai vaikka organisaatioiden toiminnasta. Havainnoinnin avulla voidaan myös saada tietoa siitä, toimivatko tutkittavat todella niin kuin kertovat toimivansa. Kyselyt ja haastattelut siis mittaavat enemmän sitä, mitä henkilöt ajattelevat, uskovat tai tuntevat, mutta ne eivät kerro sitä, mitä oikeasti tapahtuu. Havainnointi itsessään on työläs menetelmä, joten kyselyt ja haastattelut ovat osittain syrjäyttäneet sen. Havainnointi on erinomainen tiedonkeruumenetelmä myös silloin, kun tutkitaan vuorovaikutuksia tai jos tutkittavilla on kielellisiä vaikeuksia, kuten esimerkiksi lapsilla. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara, 2009, s. 212–213.)

Havainnointi tutkimusmenetelmänä on usein yksinään haasteellinen analysoinnin kannalta, jonka vuoksi siihen muiden aineistonkeruu menetelmien yhdistäminen on hedelmällistä. Havainnointi yksin tai toisiin aineistonkeruu menetelmiin yhdistettynä on kuitenkin suuritöinen ja vaatii aikaa. Tutkijan täytyykin tiedostaa, miksi valitsee havainnoinnin

tiedonhankintamenetelmäksi. Esimerkiksi havainnoinnin käyttö aineistonkeruumenetelmänä on perustelua silloin, jos tutkittavasta ilmiöstä ei ole tietoa ollenkaan tai hyvin vähän. Toiseksi havainnointi voi kytkeä muita käytettyjä tiedonkeruumenetelmiä saatuun tietoon. Tällöin asiat nähdään ikään kuin todellisissa yhteyksissään. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s. 81.)

Havainnointi voi myös paljastaa ristiriidan kerrotun tiedon ja varsinaisen toiminnan välillä. Silti esimerkiksi haastattelu voi puolestaan selkiyttää havainnoitua käyttäytymistä. Eli haastattelu ja havainnointi voivat täydentää toisiaan hyvin tutkimusta aineistonkeruussa. Havainnoinnilla voidaan myös rikastuttaa ja monipuolistaa tutkimusaineistoa. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s. 81.)

Omassa tutkimuksessani perustelen havainnoinnin käyttöä tiedonhankintamenetelmänä sillä, että halusin saada mahdollisimman välitöntä tietoa sisarusten välisistä vuorovaikutustilanteista ja heidän omat näkökulmansa asiaan. En siis keskittynyt sisaruksia hoitavien aikuisten käsityksiin tutkittavasta ilmiöstä. Lapset itsessään ovat haasteellisia tutkittavia, mutta videohavainnoinnin kautta pääsin lähelle heidän luonnollista toimintaansa ja pienin haastatteluin pystyin täydentämään saatua informaatioita. Lapset eivät istu ja keskustele, vaan lapset luontaisesti leikkivät ja toimivat aktiivisesti ympäristössään. Koen, että heidän toimintansa kertoo kokonaisvaltaisemmin heidän mielenkiinnon kohteensa ja vuorovaikutussuhteensa, mitä he suullisesti vielä kykenisivät kertomaan.

Havainnoinnin muodot voidaan erotella piilohavainnointiin, havainnointiin ilman osallistumista, osallistuvaan havainnointiin ja osallistavaan havainnointiin. *Piilohavainnoinnissa* tutkittavat eivät itse edes tiedä olevansa havainnoinnin kohteena. *Havainnointiin ilman osallistumista* puolestaan tutkija on pyytänyt luvan tutkimiseen, mutta vuorovaikutus tutkijan ja tutkittavien välillä ei ole oleellista tutkimuksen kannalta. *Osallistuvassa havainnoinnissa* taas tutkija toimii aktiivisessa vuorovaikutuksessa tiedonantajien kanssa. Tällöin sosiaaliset vuorovaikutustilanteet muodostuvat tärkeäksi tiedonhankinnan kannalta. Osallistuvassa havainnoinnissa voidaan puhua myös tutkijan

osallistumisen eriasteista, jolloin se voi vaihdella osallistumattomuudesta aina täydelliseen osallistumiseen saakka. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s.81–82.)

Osallistavassa havainnoinnissa perusajatuksena on se, että vuorovaikutuksessa molemmat osapuolet voivat laajentaa ajatteluaan. Tällöin pääpaino on usein yhteisön tai tutkittavan ryhmän aktivoinnissa oman toimintansa kehittämiseen. Silloin tutkija toimii ikään kuin fasilitaattorina tai katalysaattorina; hän koordinoi ja kokoaa ihmisiltä tulevia ideoita, muttei toteuta niitä. Siitä, miten paljon tutkijan olisi suotavaa olla vuorovaikutuksessa tiedonantajien kanssa, ollaan montaa mieltä. Luotettavuuden kannalta onkin tärkeää perustella osallistumisen syyt. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s.82–83.)

Omassa tutkimuksessani havainnoinnin aikana käyty vuorovaikutus vaihteli miltei piilohavainnoinnista osallistuvaan havainnointiin. Tämä siksi, että vaikka olin kertonut lapsille videoivani heitä, he eivät välttämättä muistaneet sitä leikin temmellyksessä, eivätkä täten olleet tietoisia tiedonantajia. Toisinaan taas lapset tulivat juttelemaan minulle kesken havainnoinnin, jolloin havainnointitilanne oli hyvinkin keskusteleva. Pääperiaatteeni oli pysyä sivussa havainnoidessani, mutta jos lapset hakeutuivat vuorovaikutukseen tai havainnointitilanne vaati selvennystä, niin vuorovaikutus oli mielestäni perusteltua. Olin osalle lapsista tuttu aikuinen, sillä olin työskennellyt kyseisessä päiväkodissa. Tämän vuoksi lapset ottivat minuun herkästi kontaktia ja käyttäytyivät lähelläni hyvin luontevasti ja rennosti.

Lasten havainnointi on hyvä aineistonkeruumenetelmä, kun pyritään kuvailemaan lasten toimintaa ja vuorovaikutusta. Tutkimusmenetelmän valinnalla on suora yhteys siihen, millaista tietoa lapsista saadaan. Havainnointi luonnollisissa tilanteissa, on lapsille ”pehmeä” aineistonkeruumenetelmä. Lasten ollessa tutuissa ja heille itselleen tärkeissä ja mieluisissa tilanteissa, he myös todennäköisesti osoittavat, mihin he kykenevät ja kuinka käyttävät osaamistaan arkielämässä. Voidaan siis sanoa, että leikitilanne tutussa päiväkotiryhmässä antaa erilaisen kuvan hänen kehityksestään ja tavoistaan toimia ryhmässä kuin järjestetty testitilanne. (Niiranen, 1999, s. 253–254.)

Omassa tutkimuksessani havainnointi tapahtui niin, että videoin sellaiset tilanteet, joissa sisarukset omaehtoisesti olivat vuorovaikutuksessa toisiinsa. Tällöin en kirjoittanut mitään videoinnin aikana, vaan keskityin seuraamaan kameralla lasten toimintaa. Usein vuorovaikutustilanne oli leikki, jonka aikana tapahtui paljon asioita ja lapset liikkuvat paljon. Tällöin joissakin videoinneissa selostin kameralle, mitä leikissä tapahtui, jotta jälkikäteen pystyin analysoimaan vuorovaikutusta. Selostuksessa saatoin kertoa, mikä leikki oli menossa, esimerkiksi hippaleikki tai kotileikki. Tämän vuoksi koin, että videointi auttoi paljon tilanteiden kokonaisvaltaiseen tallentamiseen. Äänenpainot, ilmeet, eleet ja kehonkieli tuli täten havainnoitua tarkemmin, kuin mitä käsin kirjoittamalla. Aineiston käsittelin sen jälkeen litteroimalla, jolloin jokainen sana ja ilme tulivat kirjoitetuksi niin kuin videolla näkyivät. Tämä oli erittäin työläs vaihe, mutta koin sen hyvin antoisaksi.

Teemahaastattelu ja pienet spontaanit haastattelut aineistonkeruu menetelmänä

Pääpaino aineistokeruussani oli ehdottomasti videoinnin avulla havainnoinnissa, mutta tein myös kaksi pidempää teemahaastattelua ja pieniä spontaaneja haastatteluita (neljä kappaletta) videoinnin lomassa. Laadullisessa tutkimuksessa aineistokeruumenetelmänä on luontevaa käyttää haastattelua, kun halutaan tietää, mitä ihminen ajattelee tai miksi toimii tietyllä tavalla. Kysely ja haastattelu usein pyrkivät samaan informaation hankkimiseen, mutta keinot ovat erilaiset. Kyselyyn vastataan kirjallisesti, kun taas haastatteluun suullisesti. Haastattelun etu suhteessa kyselyyn on **joustavuus**. Haastattelijalla on mahdollisuus toistaa kysymys tai tarkentaa sitä. Haastattelutilanteessa on myös mahdollista oikaista väärinkäsityksiä, käydä keskustelua haastateltavan kanssa ja selventää tarvittaessa ilmausten sanamuotoja ja terminologiaa. Haastattelulomake ei tarjoa vastaavaa vuorovaikutuksellista mahdollisuutta. Lisäksi kyselylomake vaatii vastaajaltaan halua, kykyä ja osaamista omien ajatustensa ilmaisuun kirjallisesti. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, s. 74–75.)

Omassa tutkimuksessani oli erittäin tärkeää, että lasten oma ääni ja heidän mielipiteensä sisarusten kanssa toimimisesta samassa päivähoiton ryhmässä tulee esiin. Täten haastattelut osana tutkimuksen aineistonkeruuta oli oleellinen tapa saada ensikäden tietoa lapsilta itseltään. Aikuisilla voi olla erikäsityksiä ja niihin voi vaikuttaa ihan eriasiat kuin lapsilla itsellään.

Lapsen haastattelu eroaa aikuisen haastattelusta monella tavalla, jolloin tutkijan ja kohteen välisestä suhteesta tulee erityinen. Yksi selkeä ero lapsen haastattelussa on se, että pienen lapsen ajattelu on konkreettista, eikä se siten sisällä abstraktin ajattelun tuomaa etäisyyttä. Lisäksi lapsen käsitys ajasta ja sen muutoksista on hyvin erilainen kuin aikuisen. Pieni lapsi ei myöskään pysty kuvaamaan tunteitaan ja kokemuksiaan samoin tavoin kuin aikuinen. Tällöin useat aikuisille tutut sanat eivät välttämättä avaudu lapselle tai hän tulkitsee niitä eritavoin. Onkin erittäin tärkeää, että tutkija käyttää lapsen ikään ja kehitykseen soveltuvaa kommunikaatiota. Lapsen puhetta on aina kuunneltava tarkkaavaisesti ja tarvittaessa täytyy kysyä, mitä hän tietyillä ilmaisuilla tarkoittaa. (Kirmanen, 1999, s. 199–2002.)

Haastattelun etuna tiedonkeruussa on se, että tutkija voi vaihtaa tilanteen mukaan kysymysten järjestystä ja esittää lisäkysymyksiä. Tämän lisäksi haastattelija kykenee samaan aikaan havainnoimaan, millä asenteella ja millä tavoin asiat ilmaistaan. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, s. 75–76.) Tämä oli tärkeä asia oman tutkimukseni kannalta, sillä lasten kehonkieli oli hyvin vahvaa ja haastattelut vaativat lasten mielenkiinnon ylläpitämistä ja kysymysten muokkaamista heidän kehitystään ja ajatteluaan vastaavalle tasolle.

En voinut käyttää kyselyä, sillä alle kouluikäiset eivät luonnollisestikaan kykene kirjalliseen ilmaisuun. Osa lapsista oli myös vielä niin pieniä, etteivät edes kyenneet haastatteluihin. Sen vuoksi pääpaino aineiston keruumenetelmänä oli videoinnilla ja havainnoinnilla. Koen silti, että haastattelut toivat tarkentavaa tietoa, sillä se antoi suoria vastauksia siihen, mitä mieltä lapset itse olivat sisaruksensa kanssa samassa päivähoiton ryhmässä toimimisesta.

Omana haastattelutyökalunani toimi **teemahaastattelu**. Avoimuudessaan se on lähellä syvähaastattelua. Tällöin kuitenkin tutkijalla on tietyt etukäteen valitut teemat ja niihin liittyvät tarkentavat lisäkysymykset, joiden varassa haastattelu etenee. Teemahaastattelussa pyritään hakemaan merkityksellisiä vastauksia tutkimusongelmien ja tutkimuksen tarkoituksen suuntaisesti, eikä haastattelu tällöin etene täysin vapaasti minne suuntaan tahansa. Silti kysymykset ja niiden asettelu ovat paljon vapaammat kuin lomakehaastatteluissa. Lasten haastattelussa onkin tärkeää tietty joustavuus ja helppous. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s.75.) Oman kokemukseni perustella voin sanoa, että teemat autoivat pitämään haastattelut tutkimuksen tutkimuskysymyksiin vastaavina.

Teemahaastattelut tein yhden sisarusparin siskoksille, jotka molemmat olivat jo sen ikäisiä ja kehitykseltään sen tasoisia, että kykenivät vastaamaan kysymyksiin ja jaksoivat keskittyä miettimään vastauksiaan. Nämä kaksi (molemmille sisaruksille omansa) teemahaastattelua järjestettiin ihan omassa tilassaan ilman häiriötä. Ne pidettiin kuitenkin päiväkodin tututuissa tiloissa ja lasten hoitovuorojen aikana. Haastateltavat olivat minulle jo entuudestaan tuttuja ja jopa läheisiä. Olin nimittäin toiminut heidän kanssaan jo melkein vuoden työskennellessäni kyseisessä päiväkodissa erimittaisissa sijaisuuksissa. Sisarukset luottivat minuun jo entuudestaan, eivätkä he jännittäneet minua.

Haastattelutilanteesta he olivat kovin ylpeitä, kun saivat olla ainoat päiväkodin lapset, joita haastateltiin oikeaan tutkimukseen. Haastattelutilanteiden alussa molemmat tytöt jännittivät hiukan, mutta rentoutuivat nopeasti. Olimme päiväkodin peuhuhuoneessa, josta puuttuivat lelut, mutta patjoja oli lattialla. Haastatteluissa tytöt saivatkin liikkua vapaasti, eikä tarvinnut istua penkissä aikuisten tapaan. Välillä he pötköttivät patjoilla, välillä tekivät temppuja ja kieriskelivät patjoilla. Tämä oli mielestäni hyvä seikka, sillä lapset kertoivat samalla hyvin rennosti ja vapaasti asioita sekä ilmaisivat itseään hyvin rikkaasti. He eivät unohtaneet vastata kysymyksiini, vaikka samalla kierivät patjalla. Epäilen, etten olisi saanut niin kattavia haastatteluita tytöiltä jos olisimme istuneet pöydän ääressä. Lapselle on luontaista liikkua ja toimia, ei vain puhua.

Videoin haastattelut, joten kykenin keskittymään täysin haastattelun etenemiseen, eikä lasten tarvinnut odottaa että sain kirjoitettua vastaukset. Lisäksi videotallenteelta heidän huokauksensa, eleensä ja ilmaisunsa tulivat paremmin analysoitua. Koin, että keho ilmaisee lasta paremmin kuin pelkät sanat, joten videointi oli mielestäni erittäin onnistunut menetelmän haastatteluiden tallennuksessa.

Lapsen haastattelussa vaaditaan tutkijan joustavuutta ja luovuutta, sillä pieni lapsi ei jaksa keskittyä kovin pitkiksi ajanjaksoiksi istumaan hiljaa paikoillaan ja vastailemaan kysymyksiin. Haastatteluiden tallentaminen on tärkeä tekninen kysymys, sillä lasten puhe saattaa olla rönsyilevää. Vastausten saaminen saattaa vaatia myös rohkaisua ja paljon kyselyä. Lapset myös helposti kiinnittävät huomionsa haastattelijan intensiiviseen muistiinpanojen tekemiseen, mikä saattaa häiritä itse haastattelun kulkua. Myös katsekontaktin säilyttäminen on erittäin tärkeää lasta haastateltaessa, joten muistiinpanojen tekeminen hankaloittaa myös siten haastattelutilannetta. (Kirmanen, 1999, s. 205–207.)

6.4 Analyysimenetelmänä aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä, on sisällönanalyysi, jonka avulla voidaan tehdä monenlaista tutkimusta. Tämä siksi, että sisällönanalyysia voidaan pitää sekä väljänä teoreettisena kokonaisuutena että yksittäisenä metodina. Sisällönanalyysillä tarkoitetaan nähtyjen, kuultujen tai kirjoitettujen sisältöjen analyysia väljänä teoreettisena kehyksenä. Laadullisen tutkimuksen aineistossa löytyy lähes poikkeuksetta uusia ja kiinnostavia asioita joita tutkija ei ole voinut ennustaa. Tärkeää onkin ymmärtää, ettei kaikkea, mitä aineistossa tulee esiin tarvitse eikä pidä ottaa tutkimukseen mukaan. On valittava jokin tarkkaan rajattu ilmiö, josta pyrkii kertomaan kaiken, mitä suinkin mahdollista. Se, mikä on tutkimuksen kannalta oleellista tietoa, määräytyy tutkimuksen tarkoituksesta, tutkimusongelmista tai tutkimustehtävästä. Aineiston ja tutkimuksen lähtökohtien tulee olla linjassa keskenään. (Tuomi & Sarajärvi, 2006, s. 93–94.)

Aineistolähtöisessä sisällön analyysissä on tärkeää, että tutkijalla on selkeä idea siitä, mitä hän aineistosta etsii ja pystyy rajaamaan analyysin tutkimuksen tarkoituksen suuntaisesti. Käytännössä se tarkoittaa, sitä, että vaikka aineisto tarjoaisikin mielenkiintoisia yksityiskohtia eri aiheista, niin on tärkeää etsiä mahdollisimman perusteellisesti vain siitä aiheesta, minkä on valinnut tutkimuksen kohteekseen. Yhdessä tutkimuksessa ei siis voi käsitellä vähän kaikkea, vaan tutkijan tulee pyrkiä löytämään kaikki mahdollinen tieto yhdestä aihealueesta. (Tuomi & Sarajärvi, 2006, s.93–94.)

Aineistolähtöisessä sisällön analyysissä lähdetään aina liikkeelle aineiston koodaamisesta eli litteroinnista. Se on tärkeä osa analyysin tekemistä, sillä koodimerkinnot toimivat sisäänkirjoitettuina muistiinpanoina. Koodimerkinnot myös jäsentävät sitä, mitä tutkija aineistosta etsii ja niiden avulla tutkija voi palata aineistoonsa tarkastamaan ja etsimään tiettyjä tuloksia tutkimuksestaan. Litteroitu aineisto on se tutkimuksen auki kirjoitettu raakamateriaali, johon tutkija voi aina palata eri analysoinnin vaiheessa. Vasta tutkimuksen fokuksen eli tutkimuksen tarkoituksen valitsemisen ja litteroinnin jälkeen voidaan siirtyä eteenpäin analyysissä. (Tuomi & Sarajärvi, 2006, s.94–95.)

Litterointi oli perinteisellä tavalla tehtynä erittäin työlästä, kun lasten puhe oli ajoittain epäselvää ja leikin temmellyksessä oli paljon päällekkäisiä ääniä ja tapahtumia. Onneksi videolta pääsi tarkistamaan useaan kertaan ja kaikki eleet ja kehonkielikin vahvistivat lasten sanallisia informaatioita. Pelkällä äänityksellä lasten keskustelut ja leikkien eteneminen olisivat jääneet todella epäselviksi. Litteroitua aineistoa minulle kertyi neljäkymmentä sivua.

Miles ja Huberman (1984) kuvaavat aineistolähtöisen sisällön analyysin kolmevaiheisena prosessina: ensimmäisessä analyysin vaiheessa aineisto redusoidaan eli pelkistetään. Toisessa vaiheessa aineisto klusteroidaan eli ryhmitellään ja kolmannessa vaiheessa luodaan teoreettiset käsitteet eli abstrahoidaan aineisto.

Redusoinnissa analysoitava tieto käsitellään siten, että siitä karsitaan kaikki tutkimuksen kannalta epäoleellinen pois. Redusointi eli pelkistäminen voi olla joko tiedon pilkkomista osiin tai sen tiivistämistä. Tällöin aineiston pelkistämistä ohjaa siis tutkimustehtävä, jonka mukaan aineistoa pelkistetään litteroimalla tutkimukselle oleelliset ilmaukset. Litterointi tarkoittaa haastattelun aukikirjoittamista sana sanalta. Pelkistäminen voi tapahtua sitenkin,

että aineistosta alleviivataan erivärisillä kynillä tutkimustehtävää tai ongelmaa vastaavat ilmaiset (Tuomi & Sarajärvi, 2006, s.110-111.)

Omassa redusoinnin vaiheessa jätin suosiolla litteroimatta sellaiset kohdat, jotka tutkimusaineistossa, eivät liittyneet mitenkään minun tutkimusaiheeseen, kuten vanhempien ja henkilökunnan väliset jutteluhetket pihalla, kun kuvasin lasten leikkiä.

Klusteroinnissa litteroidut tai koodatut alkuperäisilmaukset käydään läpi tarkkaan ja aineistosta etsitään yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia kuvaavia asioita. Samaa asiaa kuvaavat käsitteet yhdistellään yhdeksi luokaksi joka nimetään sen mukaan. Luokittelu yksikkönä voi olla tutkimuksen ilmiön käsitykset, ominaisuudet tai tietyt piirteet. Ryhmittelystä käytetään nimitystä alaluokat. Alaluokat yhdistellään vielä pääluokkiin. (Tuomi & Sarajärvi, 2006, s.112–113.)

Omassa tutkimuksessani alaluokkia ei tullut paljoa sillä, vuorovaikutustilanteissa näytti toistuvan aika samat teemat. Haasteellista oli kuitenkin se, että samassa lyhyessä vuorovaikutuksen tilanteessa saattoi näkyä montaa erilaista toimintaa, kuten esimerkiksi huumoria, syväymmärrystä ja hoivaa. Edellä mainittujen toimintojen rajapinnat olivat usein myös lähellä toisiaan. Esimerkiksi ”syväymmärrys” ja ”toiminnan yhteensovittaminen” ovat lähellä toisiaan, mutta silti eri asioita.

Abstrahoinnissa erotetaan tutkimuksen kannalta oleellinen tieto, jonka pohjalta muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Klusterointivaihe on siis myös osa abstrahointia eli luokkia yhdistellään niin pitkään kuin vain voidaan. Abstrahoinnissa empiirinen aineisto yhdistetään teoreettisiin käsitteisiin ja tuloksissa esitetään tutkitusta aineistosta muodostettu käsitejärjestelmä tai aineistoa kuvaavat teemat. Tämän jälkeen tutkija yrittää ymmärtää tutkittujen henkilöiden käsityksiä ja mitä esille tulleet asiat heille merkitsevät. Tutkija pyrkii siis koko tutkimuksen analyysin ajan ymmärtämään tutkittavia heidän omasta näkökulmastaan. (Tuomi & Sarajärvi, 2006, s.113–1115.)

Tein taulukon (Taulukko1.) havainnollistamaan analyysiprosessiani, jotta analyysiprosessini olisi mahdollisimman selkeästi esitetty. Taulukossa näkyy, kuinka litteroitu aineisto on tyypitelty, jonka jälkeen se on siirtynyt alaluokkaan. Sen jälkeen yhdistelin alaluokat pääluokiksi, jotka näkyvät kuviossa viimeisenä. Saatuaani pääluokat

aloin tarkemmin lukemaan, miten pääluokissa näkyvät tapahtumat ja asiansuhteudet näyttäytyivät kokonaisuutena ja millaiset tapahtumaketjut näyttivät toistuvan aineistossa. Tämän analysoinnin perusteella sain tutkielmani ”raakatulokset”.

Käytännössä analyysiprosessi meni niin, että merkkasin kynällä pelkistetyt ilmaukset litteroituun aineistoon. Tämän jälkeen leikkasin tekstinpätkät tyypiteltyinä erilleen ja yhdistelin ne samanlaisilla ilmauksilla merkityt tekstipätkät samoihin pinkkoihin, eli alaluokkiin. Nämä pinkat sitten yhdistin samoihin kansioihin eli pääluokkiin. Toisin sanoen paperin pyöritystä oli paljon. Lisäksi eri toimintojen näkyminen samoissa vuorovaikutustilanteissa lisäsi mekaanista työtä. Kuulin aineiston analysoinnin jälkeen tietokoneohjelma Nvivosta, joka olisi voinut helpottaa niin litterointia kuin koko aineistonkäsittelyä. Suosittelen muita videointia ja äänitteitä käsitteleviä tutkijoilta tutustumaan kyseiseen ohjelmaan, sillä se on hyvä työkalu aineiston käsittelyssä.

ALKUPERÄISILMAUKSET	PELKISTETTY ILMAUS	ALALUOKKA	PÄÄLUOKKA
isoveli kumartuu heti siskon puoleen, haluaa ja pyytää anteeksi. Isoveli pitää siskosta kiinni ja suukottelee poskelle. Pikkusisko lopettaa heti itkun, pyyhkii kätensä ja nousee ylös.	lohduttaminen ja sisarusten kesken	kiintymyksen osoitukset, hoiva ja lohtu sisaruussuhteen vuorovaikutustilanteissa	1. Hoiva ja lohtu sisaruussuhteen vuorovaikutus-tilanteissa
Pikkusisko ja isosisko yhtä aikaa: SISUSTUS..PARTIO!	syväymmärrys	syväymmärrys, huumori ja jaettu mielikuvitusmaailma osana sisaruussuhteita	2. syväymmärrys ja huumori sisaruussuhteiden vuorovaikutus-tilanteissa
Isoveli yritti houkuttaa pikkuveljeä tuonne kyytiin, mutta pikkuveli haluaa ajaa ihan samalla tavalla kuin isoveliki.. pikkuveli ajaa pyöränsä veljen pyörän viereen ja katsoo aina samaan suuntaan kuin veljensä	mallioppiminen	Oppiminen, opettaminen,	3. oppiminen ja opettaminen sisaruussuhteiden vuorovaikutus-tilanteissa
isoveli kavereineen on hyväksynyt pikkuveljen osaksi leikkiä, vaikka pikkuveli ei niin aktiivisesti siinä samassa ajatuksessa ookaan.	oman toiminnan suhteuttaminen sisaruksen hyödyksi	huomioinnin ottaminen, joustaminen ja sympatia leikkitalanteissa	4. toiminnan yhteensovittaminen sisarusten välissä vuorovaikutus-tilanteissa
Pikkusisko on värittävässä askarteluhuoneessa eskariryhmän kanssa yhteistä värityskuvaa. Isoveli tulee oman kaverinsa kanssa käymään juttelemaan askarteluhuoneessa	sisaruksen havainnointi oman erillisen leikin ohessa	havainnointi ja hetkittävät huomioimiset ilman tiivistä vuorovaikutusta.	5. Havainnointi ja yhteyden ylläpito omaan sisarukseseen ilman suoraa vuorovaikutusta
minä: haittaako se sua, että sä joudat lohtuaan? isosisko: No ei. Mää vaan nostan sen syltiin ja kerron sille asioita.	positiivinen kokemus	lasten omat mielipiteet ja kokemukset vuorovaikutustilanteista sisaruksen kanssa	6. Lasten omat kokemukset sisaruussuhteesta päivähoitossa

Taulukko1. Esimerkki aineiston analyysistä.

Analyysiprosessin jälkeen yhdistin kirjallisuudesta keräämäni teoriat ja tutkimustiedon aineistosta saatujen ”raakatulosten” kanssa. Aineistosta tuli kuitenkin paljon sellaista tietoa, josta en ennen sen analysointia ollut osannut hakea tietoa. Tämän vuoksi täydensin vielä teoriaosuuttani ja lähdekirjallisuutta tutkielmaani, jotta ne olisivat tasapainossa tutkimusaineistoni kanssa.

7 TULOKSET

Aineistossa oli paljon sisarusten välisiä vuorovaikutustilanteita, joissa näkyi useampia erilaisia yhteistoiminnan muotoja. Toisin sanoen, näissä vuorovaikutustilanteissa saattoi vaihdella hoivan, leikin tai vaikka opettamisen dimensiot. Näitä erilaisia toiminnanmuotoja saattoi olla myös sisäkkäin ja rinnakkain vuorovaikutustilanteesta riippuen.

Sisarusten merkitykselliset vuorovaikutustilanteet näkyivät useimmiten **leikkitilanteissa**, joka oli minulle tutkijana yllätys. Se, että sisarukset hakeutuivat niin paljon samoihin leikkeihin, vaikka päivähoitossa oli mahdollisuus leikkiä myös toisten lasten kanssa ilman sisarusta. Aineistossa ei kuitenkaan ollut yhtään leikkitilannetta sisarusten kesken, jossa he olisivat leikkineet vain kahdestaan. Kaikissa leikin sisällä olleissa vuorovaikutustilanteissa mukana oli myös muita päivähoitoryhmän lapsia. Kahdenkeskiset vuorovaikutustilanteet olivat lähinnä leikin ulkopuolisia hellyyden ja hoivantilanteita, esimerkiksi hyvänyön toivotuksia.

Leikki oli ikään kuin vuorovaikutustilanteen kehys, jonka sisällä tapahtui erilaisia tunteisiin ja leikkitilanteisiin sidonnaisia toimintoja, kuten lasten keskinäistä hoivaamista, lohduttamista, huumoria tai vaikka oppimista. Dominoivin toiminta näissä vuorovaikutustilanteissa riippui siitä, miten leikki eteni tai kuinka sisarukset suhtautuivat leikin ohessa toisiinsa. Tällöin myös sisarusten roolit vuorovaikutustilanteissa saattoivat vaihdella tilanteiden muuttumisen tai kehittymisen saatossa.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli: **Millaista toimintaa sisarusten välisissä oma-aloitteisissa vuorovaikutustilanteissa näkyy?** Tähän kysymykseen löysin analyysiprosessin jälkeen viisi (5) vuorovaikutuksen toimintamallia, joiden rajapinnat olivat lähellä toisiaan. Nämä viisi toimintamallia olivat:

1. Hoiva ja lohtu sisaruussuhteen vuorovaikutustilanteissa.

2. Huumori ja syväymmärtäminen sisaruussuhteen vuorovaikutustilanteissa.
3. Oppiminen ja opettaminen sisaruussuhteen vuorovaikutustilanteissa.
4. Toiminnan yhteensovittaminen sisaruussuhteiden vuorovaikutustilanteissa.
5. Havainnointi ja yhteyden ylläpito omaan sisarukseen ilman suoraa vuorovaikutusta.

Toinen tutkimuskysymykseni oli: **Mitä lapset kertovat kokemuksistaan sisaruksen kanssa samassa päiväkodin ryhmässä toimimisesta?** Tähän kysymykseen sain vastauksen kahdella perusteellisemmalla teemahaastattelulla ja spontaanein pikkuhaastatteluin, joita oli neljä. Koin nämä haastattelut tärkeäksi sen vuoksi, että lasten oma ääni tulisi kuuluviin ja heillä oli konkreettinen mahdollisuus itse kertoa mielipiteensä asiasta.

Tutkimuksen tuloksiin vaikutti suuresti myös sisarusparien erilaiset ja yksilölliset sisaruussuhteet. Tutkimusryhmä olikin erittäin heterogeeninen ryhmä. Lasten iät vaihtelivat kahdesta vuodesta seitsemään ikävuoteen, joukossa oli samaa sukupuolta ja erisukupuolta olevia sisaruksia ja oli pienellä ikäerolla ja suuremmalla ikäerolla olevia sisaruksia. Lisäksi sisarustenväliset suhteet ja vuorovaikutuksen laatu ja määrä vaihtelivat eri sisarusparien kesken suuresti. Myös perhetaustat erosivat paljon toisistaan. Perheissä oli yksinhuoltajaperheitä ja kahden vanhemman perheitä sekä kaksikielisiä perheitä.

Yhdenkään sisarusparin välinen yhteys ei näyttänyt ongelmalliselta tai lapsien toimintaa ja kehitystä haittaavalta asialta. Tutkimusryhmään ei ollut sattunut sellaista sisarusparia, joiden toimiminen samassa ryhmässä olisi näyttäytynyt lasten tai ryhmän kannalta negatiivisena asiana. Ainoa kaikkia lapsia yhdistävä tekijä oli se, että he olivat sisaruksensa kanssa vuorohoidon päiväkodissa hoidossa. Tutkimustuloksiin oli siis omalta osaltaan vaikuttamassa ympärivuorokautisen päivähoidon kulttuuri- ja toimintamalli. Tämä tarkoitti tässä nimenomaisessa vuorohoidon yksikössä sisaruussuhteita tukevaa ja kannustavaa kasvuympäristöä.

7.1 Hoiva ja lohtu sisaruussuhteen vuorovaikutusvaikutustilanteissa

Ennako-olettamukseni aineiston sisällöstä piti paikkansa sen suhteen, että sisarusten välinen hoiva ja hellyys näkyivät vuorovaikutustilanteissa. Sitä näkyi monenlaisissa tilanteissa. Välillä hoivaaminen liittyi akuuttiin hätään (itkuun). Toisinaan hoivaaminen puolestaan oli puhtaasti hellyydenosoittamista, ilman että kumpikaan sisarus oli pahoin mielin.

Esim.1 isosiskon haastattelu:

” Minä: lohutat. onko se joskus vähän raskasta? eikö se ois vaan paljon helpompi sanoa aikuiselle että lohuta sää?

Isosisko: No Ei!

Minä: haittaako se sua, että sä joudat lohuttaan?

Isosisko: No ei. Mää vaan nostan sen syltiin ja kerron sille asioita.

Minä: minkälaisia asioita sä kerrot sille?

Isosisko: tai niinku mää sitte kysyn niiku että mikä on ja sitte mää sanon, että ei su noo pakko leikkiä sen kaa, jos joku on vaikka tehny sille jotain. Että sää voi leikkiä MUNKI kanssa. (Katsoo totisena minua ja puhuu herkällä äänellä)

Minä: niin (hellästi)

Isosisko: ja sitte mää annan sille yleensä pusun.”

Vanhemman sisaruksen tuki on näkynyt myös aiemmassa sisaruussuhteiden tutkimuksessa. Bank ja Kahn kertovat tutkimuksessaan, että sisaruussuhde voi olla merkittävä asia lapsen varhaisessa persoonallisuuden kehityksessä. Näissä tapauksissa sisarus on huolehtiva ja täydentävä voima, joka korvaa vanhemman jättämää aukkoa. Isompi sisarus, jonka vanhemmat ovat asettaneet hoitajan rooliin, voi toimia pienemmälle sisarukselle jatkuvana turvan ja lämpimän hoivan lähteenä. (Bank & Kahn, 1982, s. 28–29.) Varhaislapsuudessa sisarukset voivat olla tukea toisiaan hoivaan liittyvissä tilanteissa silloin, kun äiti on lyhyen aikaa poissa. (Howe & Recchia, 2014, s.19.)

Tutkimusaineistossa hoivaan liittyi monia eri tekijöitä vuorovaikutustilanteesta riippuen. Selkeimmin hoivaamisena näkyi sisarusten kesken lohduttaminen. Usein se liittyi leikissä tapahtuviin asioihin, harvemmin ikävään tai epämääräisempään mielipahaan. Usein kuitenkin kuvitellaan, että tällainen huolenpito ja hoivaaminen ovat raskasta työtä lapselle.

Tämän vuoksi kysyin lapsilta kokivatko he lohduttamisen taakkana ja he vastasivat kielteisesti.

Dunn kertoo, että sisarusten välinen kiintymys on huomattavissa jo hyvin aikaisessa vaiheessa heidän suhdettaan. Äidit ovat kertoneet lapsiensa ikävöivän toisiaan sisaruksen poissa ollessa ja tämän ilmestyessä ilmaisevan jälleennäkemisen iloa ja onnellisuutta. Sisarus voi olla myös turvallisuuden perustana uusissa tilanteissa. Joillekin pikkulapsille suhde isompaan sisarukseen tuo kiintymyssuhteen kautta **turvallisuutta**. (Dunn, 1993, s.46.)

Esim1. Pikkusisko kertoo haastattelussa tilanteen, jossa lohdutti isompaa siskoaan: nii Ella (isosisko) meni siihen kattomaan. Tuota itkemään. (vetää henkeä kuuluvasti) mää lohutin sillä tavalla, että mää halasin sitä.”

Yllättävää minulle tutkijana oli kuitenkin sisarusten kaksisuuntainen vuorovaikutus myös lohduntarjoajina. Esimerkiksi 2-vuotias saattoikin olla vanhemmalle sisarukseen turvanlähte puolustaessaan tätä leikki tilanteessa tai lohduttaessaan. Turvan hakeminen sisaruussuhteesta toimi molempiin suuntiin ja tällöin myös **vanhempi sisarus** sai tukea pienemmältä sisarukseltaan. Sisarusten välisissä vuorovaikutustilanteissa näkyvä lohtu oli usein leikki tilanteen sisällä tapahtuva asiana.

Esim1. Ulkoleikki tilanne, jossa isovelji lohduttaa pikkusiskoa:”Pojat parveilevat pikkusiskon ympärillä. Isoveli menee viereen istumaan ja haluaa pikkusiskoaan. Pikkusisko ei enää itke. Pojat alkavat pelleillä pikkusiskolle ja hän alkaa nauraa. Pojat laittavat vielä hiekkaa pikkusiskon kengille. Pikkusisko hymyilee ja heittää itsekin hiekkaa poikien päälle.”

Esim.2 Hippaleikki, isovelji lohduttaa itkevää pikkusiskoa: ”.Isoveli kumartuu heti siskon puoleen haluaa ja pyytää anteeksi. Isoveli pitää siskosta kiinni ja suukottelee poskelle. Pikkusisko lopettaa heti itkun, pyyhkii kätensä ja nousee ylös. Sivusta seuraa kaksi leikkikaveria. Molemmat lähtevät heti liikkeelle pikkusiskon noustua ylös. Hippaleikki jatkuu.”

Ilman tarkkaa havainnointia osa näistä nopeista lohdutuksista ja hoivaamisista olisi helposti jäänyt huomaamatta. Lohduttaminen tulikin luonnollisesti leikin lomassa. Tällöin usein pahamieli lohdutettiin nopeasti ja leikki taas pääsi jatkumaan. Aikuisen lohduttaminen katkaisee usein leikin pitemmäksi aikaa tai jopa kokonaan, toisin kuin näissä sisarusten keskinäisissä lohdutuksissa.

Tähän ilmiöön voi liittyä koko lapsiryhmää koskevat yhteistoiminnan mallit. Eeva-Liisa Kronqvistin tutkimuksessa (2004) todetaan, että yhteistoiminta ja konflikti kuuluvat oleellisesti yhteistoimintasuhteeseen. Tutkimuksessa huomattiin, että lapset valitsivat konfliktia jatkavan strategian sijasta useimmiten yhteistoimintasuhdetta ylläpitävän toimintastrategian. Tällöin konfliktien ratkaisuisissa lasten huomattiin valikoivan aktiivisesti **lepyttely- ja myöntymisstrategioita**, jotta yhteys partneriin kyettiin säilyttämään ja yhteistoimintaa voitiin jatkaa. (Kronqvist, 2004, s.103.)

Silti hoiva on tutkimuksessani lohdutusta paljon laajempi käsite. Esimerkiksi sisaruksen puolustaminen tai suojeleminen on selkeästi myös hoivaavaa toimintaa. Myös se, että toinen sisaruksesta toimii turvanlähteenä **jo läsnäolollaan** epämiellyttävässä tilanteessa, tuo lohtua ja hoivaa toiselle sisarukselle. Bank kirjoittaakin, että kehityksellisesti merkittävänä vuosina tällä mahdollisuudella **olla** sisaruksensa kanssa tekemisissä on yksi perusasia, joka johtaa merkitykselliseen sisaruussuhteeseen. (Bank & Khan, 1997, s.9–10).

Esim1. ”Lapset odottavat ruuanhakuvuoroaan. Isosisko vilkaisee minuun päin ja haluaa vieressä istuvaa pikkusiskoaan. Pikkusisko laittaa myös kätensä isosiskon ympärille ja haluaa lujaa. Pikkusiskon pää on halauksessa isosiskon korvan juuressa, hänellä on silmät kiinni.

Pikkusisko: AAA (hellällä äänellä, kesken halauksen.)

Isosisko painaa silmänsä kiinni hetkeksi ja katsoo sitten minua. Sitten isosisko kääntää taas katseensa alas ja hymyilee. Halauus on pitkä: 12 sec. Tämän jälkeen sisarukset hellittävät otettaan ja isosisko tutkii pikku siskon silmää, joka on tulehtunut. Isosisko silittelee pikkusiskon kasvoja. Pikkusisko antaa isosiskon ”hoitaa” vähän aikaa ja vetäytyy sitten omalle paikalleen.”

Tutkimuksessa hoivan piirteinä esiintyi myös myötäelämisen ja empatian piirteinä vuorovaikutustilanteissa. Ne sopivat usein myös muihin tutkimuksen pääluokkiin, mutta myös toimivat hoivana ja huolenpitona omaa sisarusta kohtaan. Näissä tilanteissa esiintyneet hellydenosoitukset sisälsivät hoivaavia piirteitä, vaikka kummallakaan sisaruksesta ei ollut akuuttia hätää tai paha mieltä. Jotta sisarusten välinen tunneside pääsee kehittymään, täytyy heidän olla toistensa tavoitettavissa. (Bank & Kahn, 1997, s.9–10.)

7.2 Syväymmärrys ja huumori sisaruussuhteen vuorovaikutustilanteissa

Aineistosta löytyi selkeästi myös sellainen vuorovaikutustilanteiden ryhmä, joissa sisarukset toimivat yhteisessä mielikuvitusmaailmassa tai muuten ymmärtäen toistensa toiminnan tarkoituksia. Dunnin mukaan sisaruussuhteessa verbaalinen kommunikointi kertoo ja paljastaa suhteesta paljon. Lasten välisessä sanallisessa kommunikoinnissa on paljon eroja, mutta lapsilla verbaalisen kommunikoinnin määrä ei yksin kerro lasten välisestä yhteydestä. Joillakin sisaruksilla on **tiivis yhteys** toisiinsa leikissä, vaikka he eivät keskustelekaan kovin paljoa. Toisilla verbaalinen kommunikaatio on suuremmassa roolissa kanssakäymistä, mutta yhteys toisiinsa ei ole aina tiivistä. Kyse on siis siitä, kuinka hyvin lapset ovat keskenään samalla ”aaltopituudella”. (Dunn, 1993, s.46.)

Esim.1 Siskokset istuvat vierekkäin lounaalla ja pöydässä istuu myös yhteinen ystävä ruokailemassa. Isosisko aloittaa uuden keskustelun.

Isosisko: Miikael tykkää perunamuusista vaikka se ei tykkää perunoista. Aika usein täällä on perunaa, eikö niin?

Ystävä: paitsi puurossa.

Isosisko: ja makaronilaatikossa (hymyilee ystävälle.)

Pikkusisko: ÄÄ-Ä. (kiljahtaa ovelalla äänellä ja nostaa katseensa ruokalautaselta ja katsoo vastapäätä olevaa ystävää.)

Isosisko: ois hassua jos perunamuusia ois puurossa! hihiii!

Ystävä: ja leivässä!

Pikkusisko: ja muloitta/ muroissa (katsoo ystävää silmät suurina ja hymyilee.)

Isosisko katsoo huvittuneena pikkusiskoa.

Kaikki yhdessä nauravat pitkään.

Ystävä: pikku perunoita!

Isosisko: hihiii, eikö, öö perunamuroja!

Pikkusisko: ja paketitta /spagetissa! (hymyilee innostuneesti ja puhuu isosiskon päälle.)

Pikkusisko: ja paketitta!! (pikkusisko toistaa sanomansa, kun isosisko ja kaveri eivät reagoineet ensimmäisellä kertaa. Katsoo hymyillen minun suuntaan. Katsoo sitten taas vastapäätä istuvaa kaveria ja tirskahtaa)

Isosisko: spagetissa!! hihihihih. (lausuu nauraen ja katsoo kaveria.)

Isosisko: ja entä jos.. (lause jää kesken. nuolee miitteliäästi haarukkaa)

Pikkusisko:.. ja lataknetta/ lasagnessa! (keskeyttää isosiskon puheen ja vilkaisee siskoa. Katsoo sitten taas edessäpäin istuvaa kaveria.)

Kaikki taas kolme tyttöä taas tirsкуvat ajatukselle.

Pikkusisko: ja maktalaatikossa ja helnekeitossa/ ja maksalaatikossa ja hernekeitossa ! (huutaa innostuneesti ja nopeatahtisesti. selkä ihan suorana, leveä hymy ja silmät suurina.)

Isosisko: Hernekeitossa! (hämmästelee huvittuneena ja hitaamalla äänellä.)

Kaikki kolme tyttö taas nauravat ajatukselle.

Isosisko: ja hihiii hiii, hedelmäsalaatissaa, hihii, hiihi! (puhuu nauramisen keskeltä.)

Pikkusisko: ja kulkussa/kurkussa!

Kaikki taas nauravat.

Pikkusisko: ja makkalassa/ makkarassa. (puhuu isoonääneen hymyillen)

Kaikki kolme tyttö taas nauravat ajatukselle.

Pikkusisko: ei ihan kaikitta luuita ole pelunaa, eihän? / kaikissa ruuissa ole perunaa, eihän? (pikkusisko katsoo hymyillen vieressä istuvaa isosiskoa ja puhuu matalammalla äänellä. vilkaisee sitten myös kaveria.)

Pikkusisko: joittain hattuita luuita / jossain hassuissa ruuissa. (jatkaa puhumista kun isosisko ei vastaa, eikä kaveri. Molemmat isommat tytöt syövät.)

Isosisko nostaa katseensa lautaselta ja hymyilee hyväksyvästi.

Sisarusten syväymmärrys näkyi leikkitilanteissa esimerkiksi niin, että sisarukset rakensivat yhteisleikkiä toinen toistensa ideoita tukien ja nopeasti toistensa leikin ideat omaksuen. Aineistoissa syväymmärrys näkyi myös jaettuna huumorina, sanoilla leikkittelyinä ja hauskojen ideoiden kehittelyinä.

Huumorin suhteen eri sisarusparien välillä on eroja. Sisarusten välinen huumori eroaa myös paljon lapsen ja vanhemman välisestä huumorista. Joidenkin sisarten kesken rituaalinen sanoilla leikkiminen ja sanalliset loukkaukset muodostavat jatkuvan mallin, joka kulkee läpi keskustelun. Tämä on yhteishuumorin lähde, jota ei esiinny lapsen ja aikuisen välillä, mutta on yleistä kaverusten kesken. Eri perheiden väliset eroavuudet huumorin suhteen on merkityksellisiä myös sisarusten keskinäiseen vitsailuun ja huumoriin. (Dunn, 1993, s.47.)

Dunnin kuvaama rituaalinen sanoilla leikkiminen näkyi myös tämän tutkimuksen vuorovaikutustilanteissa. Silloin sisarustenvälinen syväymmärrys oli niin tiivistä, että he kykenivät jatkamaan toistensa lauseita. He ikään kuin puhuivat ”yhdestä suusta”. Leikeissä saattoi olla muitakin lapsia, mutta sisarusten välinen ymmärrys dominoi mielikuvitusleikkiä. Syväymmärrys ja ei kuitenkaan näkynyt aineistossa pelkästään samaa mieltä olemisena. Sisarukset osoittivat ymmärtävänsä toistensa motivaatioita eri tilanteissa.

Esim1. Isosiskon haastattelu:

Isosisko: niin. Anniki pyytää monta kertaa anteeksi, ku se on tehny jotain ja sitte, ku mua itkettää niin Anniki alkaa itkemään, ku se on tehny mulle jotain.

Minä: Ihana.

Isosisko: Siksi, että Anni luulee aina, että SILLE KÄY JOTAIN. Anni saa nyt vuoden karkkikiellon jos se karkaa toisen kerran aidan toiselle puolelle.

Ensimmäisessä esimerkkitilanteessa pienemmän sisaruksen osoittama huoli liittyikin oman rangaistuksen pelkoon, ei empatiaan. Isompi sisarus osasi lukea todelliset tarkoituksiperät pienemmän sisaruksen toiminnassa. Vieraampi ihminen olisi voinut luulla, että pikkusisko itkee pelkästä myötätunnosta sisarustaan kohtaan.

Ihmisen identiteetin ydin muodostuu lapsuudessa ja nuoruudessa merkityksellisistä tapahtumissa vanhempien ja sisarusten kanssa. Ihmisen identiteetin ydintä joskus arvostetaan, toisinaan vihataan, mutta yleensä se paljastetaan vain harvoille. Sisarus, myöhemmin puoliso tai hyvä ystävä, koetaan niin luotettaviksi, että hänelle paljastetaan **syvin identiteetti**. Lapset harvoin näyttävät kaikki puolet itsestään vanhemmilleen. Veli tai sisko puolestaan tuntee sisaruksensa todennäköisesti perustuslaatuiseemmin. (Bank & Khan, 1997, s. 59–60.)

Sisaruussuuhde on lapselle kuin luonnollinen laboratorio, jossa voi tutkia maailmaa. Se on turvallinen ja suojattu paikka, jossa voi opetella kuinka olla vuorovaikutuksessa mielenkiintoisten ja lumoavien leikkikavereiden kanssa ja siellä voi myös opetella

ristiriitojen selvittelyä. Eli sisaruussuhteessa voi harjoitella säätlemään sekä positiivisia että negatiivisia tunteita sosiaalisesti hyväksytyllä tavalla. Sisaruussuhteessa kehittyy ymmärrys sellaisista sosiaalisista suhteista, joissa voidaan olla rakastavia ja läheisiä, mutta välillä myös häijyjä ja aggressiivisia. Lämpimän ja positiivisen sisaruussuhteen hyvät vaikutukset voivat kestää koko ihmiselämän, kun taas vaikeammat varhaiset suhteet voivat ennustaa ihmisen kehityksessä huonompia tuloksia. (Howe & Recchia, 2014, s.19.)

Toisessa esimerkissä puolestaan isovelji lukee pikkusiskonsa tunnetilaa ja neuvoo sen pohjalta vuorovaikutustilanteeseen osallistuvaa poikaa, ettei siskon kanssa nyt kannata edes yrittää yhteisleikkiä, kun se on kiukuttelutuulella.

Esim2. Eskaripoika, isovelji ja pikkusisko istuvat kolmestaan leikkihuoneen lattialla. Huone on iso ja siellä on paljon lapsia ja aikuisia. Esikouluikäinen poika ottaa rakentelulehyn ja nostaa sen silmilleen ikään kuin kameraksi.

Pikkusisko: te on tyhmä. (osoittaa pojan kädessä olevaa lelua ja puhuu ivallisella äänellä. Nousee polvi-istuntaan puhuessaan ja osoittaessaan lelua.)

Isoveli osoittaa komentavasti sormellaan pikkusiskoa.

Pikkusisko: ota minutta /minusta! (tarkoittaa valokuvan ottamista. Puhuu vaativalla äänellä.)

Isoveli: siis tiiekkö, Alli (pikkusisko) sano tyhmäksi. (puhuu hellällä äänellä ja katsoo toista poikaa.)

Poika: Alli on ite sillon tyhmä.

Pikkusisko on hämmästyneen näköinen. Pojat katselevat leluja.

Isoveli: Alli, sä oot ite.(katsahtaa pikkusiskoa.)

Pikkusisko: en oo. (kasvot totiset ja tyttö kiemurtelee istuessaan. ääni on inttävä.)

Poika: oot. (vastaa nopeasti, mutta rauhallisella äänellä. ei katso kuitenkaan pikkusiskoa.)

Pikkusisko: ym- yy-ym. (puistelee päätään ja katsoo haastavasti poikaan silmät sirillään ja leuka pystyssä.)

Isoveli: Allia ei kannata opettaa, Alli inttä takasi. (puhuu rauhallisesti ja samalla leikkii autolla.)

Pikkusisko: kato! mä en inttä!(puistelee päätään ja puhuu edelleen inttäväällä äänensävyllä.)

Pojat eivät kiinnitä enää pikkusiskoon mitään huomiota, joten hetken katseltuaan pikkusisko lähtee toisiin leikkeihin. Pojat jatkavat yhteistä touhuilua.”

Liitän tutkimuksessani syväymmärryksen kategoriaan myös ne vuorovaikutustilanteet, joissa sisarukset tulkitsivat toistensa tarpeita ulkopuolisille ihmisille, kuten aikuisille tai toisille leikkijöille. Yleensä tulkitsijana ja kertojana toimi isompi sisarus, joka ymmärsi pienemmän sisaruksen tarkoitusperiä ulkopuolisia paremmin.

Esim1.

Isosisko: Annilla jäi oven väliin sormi. (isosisko katsoo kameraan huolestuneesti ja pikkusisko hieroo sormiaan.)

Minä: millon?

Isosisko: täällä tarhassa. (katsoo taas siskon suuntaan) ja katoppa se oli tämä keskisormi. (näyttää omaa keskisormeaa kameralle.)

Minä: voi että.

Isosisko: vain yksi sormi. (pukkaa taas vauhtia pikkusiskolle ja katsoo häntä.)

Pikkusisko: aut. Tiihen tuli pipi. Tuli lillipipi. (katsoo kameraan huolestuneena)

Minä: tuli pikkurillipipi?

Isosisko: Nii isillä tulehtu se sormi ku se löi lekalla sormeen.

Minä: sitäkö sä kertoit? (kysymys pikkusiskolle.)

Pikkusisko. mm-m!

Minä: että isillääki oli pipi sormessa ja sisko kerto vähän tarkemmin?

Pikkusisko: joo.

Dunn kertoo, että lapset, joilla on sisaruksia, ovat menestyneet paremmin testeissä, joissa mitataan toisten ihmisten ajatusten ymmärtämistä kuin mitä ainoat lapset. (Dunn, 1993, s. 47–48.)

7.3 Oppiminen ja opettaminen sisaruussuhteen vuorovaikutustilanteissa

Tutkimusaineistossani näkyi selkeästi myös yhtenä vahvana elementtinä oppimisen erilaiset tilanteet. Tämä oli ihan odotettavaa, sillä eri-ikäisten lasten leikki tilanteissa tulee luonnollisesti niitä tilanteita, että taitavampi leikkijä ohjaa joko esimerkillä tai suoraan opettamalla pienempiä leikkijöitä. Itselleni oli kuitenkin yllättävää se, että sisarukset

omaehtoisesti ohjautuivat niin intensiivisesti yhteisiin leikkeihin, ilman tarvetta saada olla rauhassa vain ikätoverien kanssa. Olin ajatellut, että erityisesti isommat sisarukset tahtoisivat leikkiä rauhassa ilman pienemmän sisaruksen huomioimista.

Esim1. Siskokset ovat leikkineet pitkään tyttöporukan kanssa salakerholeikkiä, johon kuuluu kaikenlaista salaista touhua, kuten salakirjoitukset ja salainen kerhopaikka. Isoimmat tytöt ovat jo esikoulun käyneitä ja osaavat ohjata leikkiä ja kirjoittaa vähän. Silti pikkusiskokin saa olla mukana. Pikkusisko jäljittelee isosiskonsa toimintaa ja pyrkii tekemään kaiken samoin tavoin kuin leikkiä johtava isosiskonsa. Tytöt esittelevät yhdessä minulle leikinidea ja salaisen kerhon toimintaa.

Isosisko: Mutta määhän kyllä kirjoitin tänne vähän. ja tossaki lukee että salapaikka.

Toiset tytöt ja pikkusisko tulee siihen kohdalle leikkivaraston seinää, mitä isosisko näyttää.

Minä: Oho.

Isosisko toteaa ylpeästi: Meidän salakielellä.

Pikkusiskokin nostaa maasta oksanpätjän ja sanoo: Määhän kirjoitan salakielellä!

Pikkusisko kääntyy leikisti kirjoittamaan salakieltä oksalla leikkivaraston seinään.

Näissä aineiston vuorovaikutustilanteissa, joissa oli leikkiä, pienemmillä sisaruksilla näkyi paljon mallioppimista. Eli he pyrkivät jäljittelemään isomman sisaruksen ja isompien leikkitovereiden toimintaa ja täten kykenivät leikkimään sellaisiakin leikkejä, mitä eivät itsenäisesti olisi vielä kyenneet leikkimään. Pienemmät sisarukset myös pyrkivät yhteisissä leikkitalanteissa mahdollisimman pitkälle olemaan täysvertaisia leikinjäseniä.

Esim2. Selostan videolla pokaporukan yhteistä ulkoleikkiä, joissa veljekset mukana:

Isoveli yritti houkutella pikkuveljeä tuonne isomman kärrypyörän kyytiin, mutta pikkuveli haluaa ajaa ihan samalla lailla kuin muutkin pojat. Lapset pysähtyvät keräämään ämpäriin käpyjä matkan varrella ja pikkuveli saa näin porukan kiinni. Pikkuväli ajaa oman pyöränsä ihan veljen pyörän viereen ja katsoo samaan suuntaan aina kun veljensä.

Sisarukset kykenevät opettamaan toisiaan puolistrukturoiduissa tehtävissä ja myös leikkiessään yhdessä kotona, jolloin he ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa. Näin tehdessään he kykenevät suhteuttamaan toimintansa toisensa tieto- ja taitotasoon. Kun

nuorempi sisarus kehittyy ajan saatossa pätevämmäksi kognitiivisilta, kielellisiltä ja sosiaalisilta taidoiltaan, niin hän ottaa myös aktiivisemmän roolin sisaruussuhteissaan. Tällöin aiemmin ollut epätasapaino sisarustuen välillä menettää merkitystään ja vuorovaikutus tulee tasa-arvoisemmaksi. (Howe & Recchia, 2014, s.19.)

Zukow kertoo, että isomman sisaruksen malli houkuttelee pienempää lasta kokeilemaan omia rajojaan ja herättää halun kokeilla asioita, joihin hänellä ei vielä välttämättä ole kyvykkyyttä. Tällä tavoin toimiessaan nuorempi sisarus liukuu vanhemman sisaruksen vetämänä eteenpäin kehityksessään. Tällöin toteutuu Vygotskyn näkemys siitä, että lapsen kehityksessä on hyvin tärkeää olla vuorovaikutuksessa vanhempien sisarustensa kanssa. (Zukow 1989, s. 80.)

Yhteisissä leikeissä ja sisarusten välisissä vuorovaikutustilanteissa esiintyi tässä aineistossa myös ihan oikeita opettamisen tilanteita. Erityisesti silloin, kun jokin uusi taito oli tarpeellinen eikä mallioppiminen yksin riittänyt ohjaamaan pienempää sisarusta.

Esim1. Tässä vuorovaikutustilanteessa pikkusisko tulee hakemaan huomiota isoveljeltään, vaikka sisarukset ovat ihan eri touhuissa. Isoveli lukee Aku-Ankkaa ja pikkusisko taas on ollut pitkään toisessa huoneessa piirtämässä. Pikkusisko tulee piirustuksensa kanssa isoveljen viereen ja kyselee veljeltään mielipidettä omasta taideteoksestaan. Aluksi isoveli vastailee hyvin hajamielisesti siskon kysymyksiin ja sisko kysyykin vahvistusta myös minulta, kun istun samalla sohvalla. vuorovaikutus kuitenkin tiivistyy, kun isoveli kiinnostuukin siskon piirustuksesta ja alkaa neuvoa siskoa.

Sisko: Tiiätkö mikä väli? näyttää piirustusta ja hymyilee.

(isoveli ei vielä kiinnitä huomiota, vaan keskittyy lukemiseen.)

Minä: Hieno.

Pikkusisko: Te on punainen väli.

Pikkusisko: Näytäppä tää, mitkä välit tiinä on, tiiätkö? (kysymys osoitettu isoveljelle. Sisko katsoo kysyvästi minua.)

Isoveli osoittaa piirustusta ja kertoo siskolleen asiantuntevasti: No musta, musta, öö violetti, punanen ööö, ääh. (kääntää katseensa pois kun ei muista yhden värin nimeä)

Minä: Sininen.

Isoveli: Sininen.. (hennolla äänellä. katsoo taas piirustusta)

Pikkusisko: Mulla on tää ketken. Mulla on tää ketken. (nousee sohvasta ja lähtee jatkamaan piirustusta.)

Isoveli: Se on vähän kesken. (katsoo taas kirjaansa)

Tällaisia tilanteita tuli itsenäisissä taitoja harjaannuttavissa toiminnoissa, kuten kädentöitä tehtäessä tai tietokonepelejä pelatessa. Silloin isompi sisarus ohjasi pienempää selkeästi neuvomalla. Myös pienempi sisarus pyysi apua tai huomiota näissä tilanteissa.

7.4 Toiminnan yhteensovittaminen ja sisaruksen kehitystason huomioonottaminen vuorovaikutustilanteissa

Eri-ikäisten leikeissä toisten taitojen ja kykyjen huomiointi on tärkeää leikin mielekkyyden ja sujuvuuden kannalta. Toiminnan yhteen sovittamiseen sisarukset ovat omassa suhteessaan jo usein tottuneet, eikä se tuottanut aineiston vuorovaikutustilanteissa ongelmia tai haasteita. Tutkijana yllätyin siitä, kuinka luovasti ja pienin elkein isommat osasivat ottaa pienempiä leikkijöitä huomioon. He osasivat mukauttaa omaa voimankäyttöään ja tapojaan leikkiä suhteessa pienempiin leikkijöihin. Selvästi sisarukset toimivat eniten näin, vaikka ryhmän muutkin lapset kykenivät samankaltaiseen huomiointiin.

Esim1. Selostan videolla vuorovaikutustilannetta, jossa veljekset osana poikaporukan ulkoleikkiä:

Pojat on hyväksyny pikkoveljen osaksi leikkiä, vaikka hän ei niin aktiivisesti siinä samassa ajatuksessa ookaan. Pikkuväli saattaa välillä lähtä touhuamaan muita hommia ja kuitenkin pojat lukee sen siihen leikkiin kuuluvaksi jäseneksi. Ihana huomata vaikka ei vielä taidot riitäkään ihan samanlaisiin leikkeihin ku viis vuotialla ni pääsee niihin mukkaan.

Tutkimuksissa on huomattu, että sisarukset kykenevät opettamaan toisiaan puolistrukturoiduissa tehtävissä ja myös leikkiessään yhdessä, kun he ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa. Näin tehdessään he kykenevät suhteuttamaan toimintansa toisensa tieto- ja taitotasoon. (Howe & Recchia, 2014, s.19.)

Lapset ratkaisivat yhteisleikin eritasoisen toimimisen hyvin luovasti, sillä he kehittivät usein sellaisia leikkejä joihin eritasoisten leikkijöiden oli helppo osallistua. Leikin idea oli yksinkertainen, mutta sen sisällä toimivat lapset saivat omaa leikkijän kyvykkyyttään vastaavia rooleja ja tehtäviä. Leikki saattoi kehittyä siten moneen suuntaan ja sisältää sivujuonia, vaikka pääperiaate olikin yhteinen. Toki aina pienimmät leikkijät eivät olleet ihan tietoisia kaikkien osallistujien rooleista tai leikin kulustakaan, mutta he selkeästi ymmärsivät olevansa osana leikkiä ja toimivat sen mukaisesti.

Pienten sisarusten keskinäistä ymmärrystä tutkittaessa on huomattu, että vanhempi sisarus kykenee lukemaan pienemmän sisaruksen haluja, mieluisia asioita, epämieluisia asioita, tarkoituksia sekä hahmottaa jotakin hänen kyvykkyydestään. (Dunn & Kendrick, 1982, s.57–58.) Tämä näkyi omassa tutkimusaineistossani nimenomaan leikkitilanteissa, joissa pienemmät leikkijät otettiin mukaan ja leikkiä muokattiin tarvittaessa heidän kykyjensä ehdoilla yhteiseksi leikiksi. Dunn kertoo myös sisarusten välisistä leikkitilanteista, että siirtyminen yhteiseen fantasiaan toisen ihmisen kanssa heijastaa suhteellisen edistynyttä ymmärrystä jaetusta, keksitystä maailmasta, vaikuttavaa intellektuaalista jakamista pieniltä lapsilta. (Dunn, 1993, s.48.)

Esim1. Hippaleikki tilanne, jossa pikkusisko ja isoveljät ovat ison poikaporukan mukana leikissä. Pojat saartavat pikkusiskon kahdelta eri puolelta. Pikkusisko pysähtyy. Pikkusisko on penkin ja istutuksen välissä ja pojat molemmilla puolilla, joten hän ei pääse karkuun. Pojat pysähtyvät, eivätkä edes koske pikkusiskoon, joka painaa päänsä alas ja katsoo kenkiään. Tällöin isovelji kyykistyy katsomaan siskonsa kasvoja lippiksen alta. ei silti kosketa siskoon.

Isoveli : KFFF!! (eläimellinen ääni)

Pikkusisko: ei taa! (katsoo minua.)

Isoveli pyörähtää siskonsa edestä kontilleen sivuun. Sisko pääsee taas juoksemaan. pojat antavat pikkusiskolle vähän etumatkaa ja lähtevät perään samalla äänitelemällä eläimellisesti KFF, KFF!!

Pikkusisko: ÄÄÄÄÄ!!

Aikuinen: Pojat, ei saa liian kovasti.

Pojat saavat heti kiinni Pikkusiskon. Kaveri1 juoksee ohi ja isovelji hellästi koskettaa pikkusiskoa selkään.

Pikkusisko: EI TAA POJA-AA-AAT! (pikkusisko tykkää juosta pakoon, muttei jäädä kiinni)

Isoveli: Mennään tohon suuntaan (osoittaa kaveri1lle toiseen suuntaan.) Pojat lähtevät juoksemaan ja pikkusisko jää paikoilleen katsomaan mitä tapahtuu. Pikkusisko katselee tympääntyneenä poikien leikkiä.

Pikkusisko: OOTTAKAA POJAT KIINNI! (huutaa poikia kohden polvet koukussa ja leuka pitkällä poikien suuntaan.)

pojat ottavat nyt isompia tyttöjä kiinni, jotka pääsevät juoksemaan paremmin karkuun. Pikkusisko seuraa tilannetta totisena.

Pikkusisko: OOOOTAAAKAA KIIIII! (Pikkusisko kiljuu ja taputtaa käsiään.)

Duun kirjoittaa, että yleinen huomio sisaruksista, jotka osallistuvat yhteiseen fantasiamaailmaan on se, että molemmille lapsista leikki on **mielekästä** ja **mukaansatempaavaa**. Heidän mielikuvitusmaailmassaan molemmat osapuolet pystyvät erittäin herkällä tavalla huomiomaan toisen leikkijän tunnetilan leikin suhteen ja kykenivät suhteuttamaan omaa toimintaansa siten, että molemmat leikkijät jakoivat kollektiivisen symbolisen tason heidän mielikuvitusmaailmassaan. Tätä voitaisiin pitää ominaisuutena, joka määrittelee sisaruussuhdetta sisarusten varhaislapsuudessa. (Dunn, 1993, s.49–50.)

Välillä roolit myös vaihtuivat ja pienempi sisarus osoittikin empatiaa isompaa sisarustaan kohtaan ja pyrki vaikuttamaan leikkinkulkuun niin, että isompi sisarus viihtyi myös leikissä. Näissä tilanteissa näkyi usein myös lohdutusta ja hoivaa.

Esim.1 Isosisko ja pikkuväli leikkivät hippaa isossa lapsiporukassa. Pikkuväli yrittää pysyä porukan vauhdissa mukana, mutta on niin pieni suhteessa muihin, ettei pysy toisten kannoilla. Hippaleikki jatkuu katkeamatta niin kauan, että isosisko jää kiinni. Isosisko suuttuu kiinni jäämisestä. Tällöin pikkuväli alkaa itkeä, kun näkee että sisko jäi kiinni. Isosisko kävelee oitis pikkuvälien luo ja laittaa käden tämän ympärille. Toiset lapset jatkavat sitten leikkiä.

Lastenhoitaja: Pikkuväli alkoi vissiin itkemään kun isosisko jäi kiinni.

Minä: Mmm-m. (myöntyminen)

Isosisko haluaa pikkuvälejä pitkään ja hellästi, myös toiset leikkijät tulevat halaamaan syleileviä sisaruksia.

Pienemmät sisarukset olivat leikeissä myös hyvin sovittelevia ja avoimia leikin idean suhteen. Tämäkin on omalta osaltaan sisaruksen huomioimista, kun ei kiukuttele tai pistä vastaan annettujen leikin roolien kanssa. Heitä ei haitannut, että isommat määräsivät usein sen mihin suuntaan leikki eteni, pääasia että oli hauskaa.

Esim1. Isosisko, pikkusisko ja kaveri leikkivät yhteistä mielikuvitusleikkiä iltapäivä ulkoilussa. Leikinkulusta päättää isosisko ja pikkusisko ja kaveri myötäilevät isosiskon leikin kehittelyä.

Kaveri: Ella sopiiko, että mä oon hevonen, jooko? (kysyy isosiskolta)

Isosisko on selvästi leikin johtaja ja myöntyy: Okei.

Pikkusisko kiljahtaa innokkaasti: no niin, se on tän hevonen!

Isosisko: Ei ollu!

Pikkusisko juoksee ystävän perässä ja huutaa: mutta tää löysi sen!

Kaveri: Tää ois ollu villi heppa.

Isosisko laittelee leikisti ruokaa hiekkäämpärissä ja hyräilee. Ystävä juoksee ympäriinsä Pikkusisko perässään.

Isosisko huutaa leikkitovereilleen: Mutta silti Anni, se on näitte yhteinen! (tarkoittaa pikkusisko)

Pikkusisko: Joooo!

tytöt jatkavat juoksuaan ja isosisko hyräillen keittopuuhiiaan.

7.5 Havainnointi ja yhteyden ylläpito omaan sisarukseen ilman tiivistä vuorovaikutusta

Tutkimusaineistostani tuli esille myös sellainen vuorovaikutustilanteiden ryhmä, joissa sisarukset eivät olleet yhteisleikissä, eivätkä välttämättä edes toistensa läheisyydessä. Silti he ikään kuin pitivät keskinäistä yhteyttä yllä, tarkistelemalla ja vierailemalla toistensa touhuissa.

esim1. Pikkusisko on värittämässä askarteluhuoneessa toisen tytön kanssa yhteistä värityskuvaa. Isoveli tulee oman ystävänsä kanssa käymään askarteluhuoneessa. Pojat seisovat askartelupöydän edessä ja heillä on käsissään pikkuesineitä.

Isoveli: mennään tulivuoleen etsimään vielä lisää aalletta/ mennään tulivuoreen etsimään vielä lisää aarretta. (katsoo omaa kaveriaan ja nappaa pöydältä pienen kiven.)

Pojat lähtevät pois hetkeksi. Tytöt keskittyvät värittämään yhdessä ponivärityskuvaa.

Pikkusisko: mä oon käyny kattomatta/katsomassa hepoja. (korkealla ja hennolla äänellä.)

Eskarityttö: kenen kans? (hiljaisella äänellä.)

Pikkusisko: Äitin ja isoveljen. (korkealla ja hennolla äänellä.)

Isoveli ja kaveri tulevat uudestaan tyttöjen luo.

Isoveljen ystävä : Mä löysin toisen aalteen!// aarteen (kovalla ja kirkkaalla äänellä.)

Tytöt kääntyvät katsomaan äänen suuntaan.

Isovelin kaveri: Pikkukiven! (näyttää tytöille.)

Tytöt katsovat kiinnostuneina isoveljen kaverin käteen, jossa on pieni kivi ja alkavat sitten taas värittää ponivärityskuvaansa. Pojat lähtevät taas pois.

Usein vaikka sisarukset olivat ihan erillään, he tiesivät missä oma sisarus oli kysyttäessä. Bank & Kahn kertovat, että sisarusten välinen tunneside pääsee kehittymään vain jos he voivat olla toistensa tavoitettavissa. (Bank & Khan, 1997, s. 9–10.)

Lasten mielipiteet sisaruksen kanssa samassa ryhmässä toimimisesta

Toisena tutkimustehtävänäni oli saada lasten omat mielipiteet sisaruksen kanssa samassa ryhmässä toimimisesta kuulluksi. Tekemäni haastattelut tukivat hyvin videomateriaalista saatua informaatioita siitä, ettei sisaruussuhde ollut näille lapsille taakka tai negatiivinen asia heidän päivähoitonsa aikana.

Esim1. Minä: Niin tota Oliver (isoveli) kerroppa minkälaista on olla samassa ryhmässä tuon Hiskin (pikkuveli) kanssa, leikittekö te paljon?

Isoveli: Leikitään. Me ollaan oltu eri ryhmissäki.

Minä: Aijjaa! No minkälaista olis, jos te olisitte ihan eriryhmissä? että te ette näkiskään, oisko se kivaa?

Oliver kiipeilee puussa, katselee ympärilleen sitten suoraan kameraan ja vastaa hiljaa: EI.

Sisarukset viihtyvät samoissa leikeissä ja hoitotilanteissa hyvin, mutta osasivat myös toimia yksilöinä ryhmässä. He pystyivät siis irrottautumaan sisaruksestaan ja leikkimään myös itsenäisesti, vaikka myös hyväksyivät omat sisaruksensa osaksi omia leikkejään. Kertaakaan aineistonkeruuni aikana en nähnyt tai kuullut tilanteesta, joissa sisarukset olisivat pitäneet erottaa toisistaan ongelmien vuoksi.

Usein olen kuullut aikuisten ja vanhempien pohtivan juuri sitä, määrittelevätkö sisaruussuhteen roolit liikaa lasten itsenäistä toimintaa samassa päivähoitoryhmässä toimiessa. Esimerkiksi niin, että toinen sisarus rajoittaa toisen mahdollisuuksia toimia itsenäisesti, kun toinen osapuoli on liian kiinni. Tällaista tilannetta tai ahdistavaa sisaruussuhdetta ei esiintynyt tässä aineistossa. Lapset itse kertoivat sekä käytöksellään,

leikeillään että suoraan kertomalla, että sisaruussuhde ei ollut rajoite heidän päivähoidon kokemuksessaan.

Esim1. Pikkusiskon haastattelu. Tyttö istuu jumppapatjojen päällä ja hymyilee pää kallellaan.

Minä: Noniin nyt mää kysyn sulta Anni siitä, että minkälaista on olla hoijossa tämmösessä ryhmässä, jossa onki samassa sisko. No miltä se susta tuntuu olla isosiskon kans samassa hoitoryhmässä?

Pikkusisko: Ihan hyvältä. (hymyilee)

Minä:Mm. No tuota leikittekö te yhdessä isosiskon kans?

Pikkusisko: joskus, joskus ei, joskus leikitään.

Sanders kertoo, että sisaruussuhteissa opimme, että rakkaus ja viha, katkeruus ja huolenpito, kilpailu ja kannustaminen sekä muut ristiriitaiset tunteet voivat olla olemassa samassa ihmissuhteessa, samaan aikaan. (Sanders, 2004, s. 27.)

Aineistossa esiintyi paljon myös tilanteita, joissa sisarukset olivat näennäisesti samoissa toiminnoissa, mutta heillä ei ollut keskenään aktiivista vuorovaikutusta käynnissä. Tällöin he saattoivat keskittyä puhtaasti omiin toimintoihinsa. Näitä hetkiä oli siirtymätilanteissa, ruokailuissa, iltatoiminnoissa, ohjatun toiminnan ohessa ja myös vapaanleikin aikana. Näissä hetkissä he toimivat puhtaasti omien mieltymystensä mukaan ilman, että sisaruksen toiminta vaikutti heidän toimintaansa.

Esim1. Isosisko ja Pikkuväli istuvat samassa pöydässä syömässä. Pikkuväli pelleilee samassa pöytäryhmässä istuvan tytön kanssa ja heillä on hauskaa. Isosisko katsellee pelleilyä vierestä, muttei osallistu siihen mitenkään, eikä reagoi ilmeillä tai eleillä toisten toimintaan. Lastenhoitaja pyytää muutaman kerran pikkuväljen leikkikaveria lopettamaan höpötyksen, mutta lapset jatkavat samaa leikkiä vähän hillitymmän. Isosisko ei reagoi ollenkaan aikuisten komennukseen, eikä pyri hillitsemään vieressä olevaa pikkuväljeään. Isosisko on keskittynyt syömään ruokaansa ja seurailemaan rauhassa vierestä.

Olen kuullut sellaisia epäilyjä sisaruussuhteesta, että isommalle sisarukselle pienemmän hoivaaminen voi olla raskasta työtä. Lapset itse kommentoivat asiaa näin: Oma sisarusta lohdutettiin mielellään, eikä sitä pidetty kuormittavana asiana.

Esim1. Minä: niin Ella (isosisko) keroppa ku jos Annille (pikkusisko) tulee itku niin mitä sitte?

Isosisko: No sitte me ei kerrota aikuisille, ku aikuiset tullee kysymään, että mikä Annilla on, vaan me selvitetään ite se Annin kans.

Isosisko hymyilee, sitten vakavoituu ja sanoo lempeästi: Mä autan Annia.

Minä: lohutat. onko se joskus vähän raskasta? eikö se ois vaan paljo helpompi sanoa aikuiselle,, että lohuta sää?

Isosisko: No Ei!

Esim2. Ulkona leikkien Isoveli vastaa lyhyesti kysymyksiini.

Minä: aijaa. no mitä sää teet jos Hiskille tulee itku?

Isoveli: meen rauhottaan.

Minä: no haittaako sua että sun pittää mennä rauhottaan?

Isoveli lähtee leikkeihinsä ja sanoo mennessään rauhallisella hiljaisella, mutta varmallalla äänellä: ei haittaa.

Dunn kertoo myös, että toisen sisaruksen ollessa vanhempi sekä kehittyneempi ja toisen ollessa pienempi ja avuttomampi, sisaruussuhde saattaa ajoittain muistuttaa vanhempi-lapsi suhdetta isomman sisaruksen huolehtiessa pienemmästä sisaruksesta Tämä tapahtuu kuitenkin heidän keskinäisen tasapainoensa ja voimiinsa suhteutettuina. (Dunn, 1993, s.51–53.)

Lohduttamista tapahtui myös niin, että **pienempi** sisarus lohdutti isompaa ja toimi tälle turvan lähteenä. Tämä osoitti sen, että isompikin lapsi sai vastavuoroisesti tukea sisaruussuhteestaan. Tutkimusaineistossa oli tapahtumia, joissa jopa kaksivuotias kykeni toiminnallaan rauhoittamaan tietoisesti omaa sisarustaan.

Esim3. Isosisko kertoo minulle, kuinka he toimivat pikkusiskon kanssa, jos ikävä yllättää kesken hoitovuoron.

Minä: jos sulla tullee koti-ikävä, niin mitä sää sillon teet päiväkodissa?

Isosisko: no jos mulla tullee esimerkiksi ikävä, niin meillä on nalle tarhassa mukana, niin me rutistetaan sitä Annin (pikkusiskon) kanssa.

Sisarukset myös tukeutuivat toisiinsa, jos heille tuli ikävä vanhempia. Silloin sisarus toimi ikään kuin siirtymäobjektina, jonka läsnäolo rauhoitti mieltä. Kysyessäni

teemahaastattelussa pieneltä sisarukselta oliko lohduttaminen tympeää hän vastasi kieltävästi. Eli edes pienemmät lapset eivät kertoneet kärsivänsä sisaruksen lohduttamisesta. Jotkut sisarukset hakivat turvaa toisistaan myös iltaisin, jolloin he toistivat tutut hyvän yön toivotukset toisilleen. Ne samat mitkä kotonakin tehtiin.

Dunn & Kendrick huomasivat, että jo 14 kuukauden ikäisistä lapsista 50 prosenttia ikävöi sisaruksiaan näiden ollessa poissa ja 36 prosenttia haluaa lohduttaa ja tukea sisarustaan tämän ollessa pahoillaan. (Dunn, Kendrick, 1982, s. s.57–58.)

Bankin & Khanin mukaan sisarusten välinen yhteys vaikuttaa lasten persoonallisuuteen erityisesti silloin, jos heillä on mahdollisuus olla riittävästi yhteydessä ja kontaktissa toisiinsa ja mahdollisuus vanhempien hoivaan on vähentynyt. Mikäli siis muissa merkityksellisissä vuorovaikutussuhteissa on puutteita, niin sisaruussuhteet usein korostuvat yksilön elämässä. (Bank & Khan, 1997, s. 19.)

8 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS

Tutkimuksen tekemisessä pyritään välttämään virheiden tekemistä, mutta siitä huolimatta luotettavuus ja pätevyys voivat vaihdella. Sen vuoksi jokaisessa tutkimuksessa on hyvä arvioida luotettavuutta erilaisin mittaus- ja tutkimustavoin. (Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P., 2009, s. 231.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa *reliabiliteetin* (tutkimusten toistettavuuden) ja *validiteetin* (tutkimuksessa on tutkittu sitä, mitä on luvattu) käsitteiden käyttöä on kritisoitu, sillä ne ovat lähtöisin määrällisen tutkimuksen piiristä. Tällöin näiden käsitteet vastaavat pelkästään määrällisen tutkimuksen tarpeisiin. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s. 136.)

Kuitenkin kaikkien tutkimusten pätevyyttä ja luotettavuutta täytyisi aina jollakin keinoin arvioida, vaikka edellä mainittuja käsitteitä ei olisi mielekästä käyttää. Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta lisää tutkijan tarkka selostus tutkimuksen teosta. Silloin kaikki aineiston tuottamisen olosuhteet olisi kerrottava tarkkaan ja totuudenmukaisesti. Esimerkiksi haastattelu ja havainnointitutkimuksessa kerrotaan olosuhteista ja fyysisestä ympäristöstä, joissa aineistot kerättiin. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara, 2009, s. 232.)

Tämän tutkimuksen luotettavuuden olen pyrkinyt arviomaan niin, että kerron mahdollisimman tarkasti tutkimusprosessissa olleet valinnat ja niihin liittyvät ongelmat. Läpinäkyvyys ja tutkimusprosessin selostus ovat siis luotettavuuden indikaattoreina.

Valitsin tutkimusaiheeni pro gradu -työhön sisaruussuhteiden alueelta, koska oma näkemykseni ja kokemukseni mukaan sisaruussuhteita tulisi tukea ja varjella osana varhaiskasvatustyötä. Lähtökohtaisesti minulla oli siis arvolatautunut ote tutkimuksen tekoon, vaikka pyrin tutkimustyössäni tutkijan puolueettomaan ja neutraaliin rooliin.

Tietoisesti en siis ole etsinyt aineistosta tai teoriasta vain omia käsityksiäni ja arvojani vastaavia asioita, mutta ne ovat olleet vaikuttamassa selkeästi siihen miksi kiinnostuin tutkimusaiheesta.

Pyrin tässä tutkimuksessa saamaan tietoa siitä, millaista toimintaa sisarusten välisissä oma-aloitteisissa vuorovaikutustilanteissa näkyi ja mitä lapset kertovat kokemuksistaan sisaruksen kanssa samassa päiväkodin ryhmässä toimimisesta. Tutkimuskysymykset muokkaantuivat moneen otteeseen, vaikka perusidea oli sama. Halusin kuvata tarkkaan sisarusten yhdessä toimimista ja saada heidän oman näkemyksensä samassa ryhmässä toimimisesta mahdollisimman kattavasti esille. Näihin tavoitteisiin liittyi siis selkeä arvovalinta: Tutkimuksen informanteina toimivat lapset itse käytöksellään ja kertomuksillaan. Näkemykseni oli, että lapset itse ovat parhaita asiantuntijoita tässä tutkimusaiheessa. Ongelmana olivat luonnollisesti lasten kyvyt ilmaista itseään, mutta aineistokeruun menetelmiä yhdistelemällä sain mielestäni rikkaan aineiston kasaan.

Aineistossa oli viisi sisarusparia, jotka toimivat ympärivuorokautisessa päivähoidossa. Määrällisesti lapsia ei siis ollut paljoa, mutta vuorovaikutustilanteita ja niihin sisältyvää informaatiota kertyi mielestäni tarpeeksi kattava määrä pro gradu tutkimuksen laajuuteen nähden. Mikäli olisin tehnyt tämän toisen tutkijan kanssa, olisi pidemmän aikavälin havainnointi tai useampien lasten haastattelut voineet tulla kyseeseen. Huomasin kuitenkin aineiston analyysissä, että samat ilmiöt ja ”vastaukset” alkoivat toistumaan, joten koen, että aineisto käsitteli perusteellisesti tutkimuksen aihetta, eikä lisämateriaalille ollut siten tarvetta.

Luotettavuuteen vaikutti omalta osaltaan myös se, että tein perusteellisemmat teemahaastattelut vain yhden sisarusparin siskoksille. Mikäli olisin haastatellut kaikki tutkimusjoukon lapset, olisi esiin voinut nousta myös eriäviä mielipiteitä sisaruksen kanssa samassa ryhmässä toimimisesta. Tämä olisi kuitenkin käytännön kannalta ollut todella haasteellista, sillä osa lapsista oli vielä niin pieniä, etteivät verbaalisesti kyenneet vielä ilmaisemaan kattavasti omia mielipiteitään.

Ympäri vuorokautisen hoidon luonne todennäköisesti vaikutti myös tutkimuksen sisaruussuhteisiin, sillä olivat todella paljon yhdessä hoitojärjestelyiden vuoksi. Tämä saattoi siis oleellisesti vaikuttaa tutkimusaineistooni, jossa esiintyi todella paljon sisarusten välisiä leikki- ja vuorovaikutustilanteita. Ensisijainen syy siihen, miksi keräsin tutkimusaineistoni ympärivuorokautisen päiväkodista, oli se, että siellä oli suhteellisen paljon sisaruksia. Tavallisessa päiväkotiryhmässä ei ole samoissa määrin sisaruksia, koska sisarukset ovat usein jaettu eri osastoille iän perusteella. Sisarusryhmissäkin on usein vain eri-ikäisiä lapsia, eikä niin paljon varsinaisia sisaruksia. Valitessani yhden ryhmän saatoin videoita ja havainnoida samaan aikaan useamman sisarusparin toimintaa ja sain omasta mielestäni näin tehokkaasti kerättyä aineiston, kun aikaa ei mennyt eri ryhmissä kulkemisiin. Tutkimusjoukon valintaan vaikuttivat siis niin tutkimuksen tavoitteet kuin käytännön mahdollisuudet toteuttaa tutkimus mahdollisimman tehokkaasti.

Toinen syy ympärivuorokautisen päiväkodin valintaan oli se, että olin tutustunut sen toimintaan ja osaan lapsista jo aiemmin, kun työskentelin siellä eripituisissa sijaisuuksissa. Niin työntekijät, perheet kuin lapsetkin tunsivat minut ennestään, joten läsnäoloani ei aiheuttanut ihmetystä, eikä siten rikkonut normaaleja toimintatapoja. Luotettavuuden kannalta voi olla ongelmallista se, että analyysiini saattoi tiedostamattani vaikuttaa ne käsitykset ja ennakkotiedot, joita minulla oli tutkittavista lapsista jo etukäteen. Silti koen, että ennakkotiedoista oli enemmän hyötyä, sillä pystyin paremmin lukemaan lapsia ja ymmärtämään heidän käyttäytymistään, sillä tiesin jo etukäteen millä tavoin he yleensä reagoivat eri tilanteissa. Lisäksi lapset suhtautuivat minuun luottavaisesti ja lähestyivät minua helposti, eivätkä jännittäneet minun läsnäoloani.

En kuitenkaan tuntenut kaikkia lapsia ryhmässä, jonka vuoksi koin, että videointi oli hyvä aineistonkeruumenetelmä. Analyysivaiheessa pystyin kiinnittämään huomiota puheen lisäksi myös lasten kehonkieleen ja pystyin siten palaamaan jokaiseen eleen ja äänenpainon muutokseen, jotka olisivat ilman videointia varmasti jääneet vähemmälle huomiolle tai jopa kokonaan huomioitua.

Keräsin aineistoni touko-kesäkuussa 2010, joka ajankohtana saattoi myös vaikuttaa tutkimusaineistooni. Tämä siksi että suurin osa ryhmän lapsista oli viettänyt jo pitkän toimintakauden yhdessä ja heille oli syntynyt jo luonteva tapa toimia ryhmässä ja sen rutiinit ja ihmiset olivat jo tuttuja. Jos olisin kerännyt aineiston esimerkiksi syksyllä, olisin saattanut saada erilaisia vuorovaikutustilanteita. Syksyllä monet lapset vasta aloittavat hoidon ja useat palaavat lomalta uudestaan hoitoon.

Toki ympärivuorokautisen päiväkodin perheillä lomat ja juhlapyhät rytmittyvät aika eritavoin kuin perinteisen päivätyön perheillä, mutta tässä aineistossa alkukesällä lapset olivat jo hyvin ryhmäytyneet ja ”asettuneet taloksi”. Tällöin pelkoa hoitoon jäämisestä ei näkynyt, eikä myöskään vanhempien ikävöintiä. Lasten aloittaessa uudessa hoitopaikassa tilanne olisi saattanut olla toinen monen sisarusparin kohdalla. Yleistettävyyys tältäkin osin jopa omien informanttieni kohdalla on täysin mahdotonta, kun heidän käytökseensä vaikuttavat omalta osaltaan myös ulkoiset tekijät.

Videoinnin avulla sain kuitenkin informaatiota heidän tunnereaktioistaan vuorovaikutustilanteissa, joissa näkyi vahvasti kehon kieli ja ilmeet. Koen siis, että videoinnin avulla sain ensikäden tietoa lapsien toiminnasta ja sen mielekkyydestä heille itselleen. Lisäksi haastattelutilanteiden järjestäminen kymmenelle lapselle olisi jo aikataulullisesti ollut haasteellista, sillä jo videointi vei paljon aikaa ja pidin tärkeänä, että saisin mahdollisimman paljon tietoa vuorovaikutustilanteista, joihin lapset itse omaehtoisesti ohjautuivat. Haastattelu on puolestaan aina aikuisen luoma tilanne.

Myös aineiston käsittely ja analysointi olisi huomattavasti kuormittanut lisähaastatteluista, johon en enää omassa tutkimustyössäni olisi venynyt. Lisäksi koen, että tehdessäni pieniä spontaaneja haastatteluita lasten leikkitilanteiden ohessa sain myös luonnollisesti kerättyä lisäinformaatiota heidän omista mielipiteistään sisaruksen kanssa samassa ryhmässä toimimisesta. Tällöin lapset eivät jännittäneet kysymyksiäni ja he suhtautuivat kyselyihin avoimesti ja rennosti.

Perusteellisimmissa teemahaastatteluilissa luotettavuuteen saattoi vaikuttaa minun toimintani haastattelutilanteessa, eli miten reagoin lasten vastauksiin. Lapset usein haluavat vastata kysymyksiin ”oikein” ja tarkkailevat siten myös minun reaktioitani heidän vastauksiinsa. Pyrin muodostamaan kysymykset mahdollisimman vähän johdattelleviksi ja kannustin heitä kertomaan mahdollisimman vapaasti omia tarinoitaan. Haastattelun alussa kerroin lapsille, ettei ollut oikeita tai vääriä vastauksia ja kerroin, että olen kiitollinen kaikesta mitä he vain haluavat kertoa. Reaktioni saattoivat silti vaikuttaa heidän kerrontaansa, kun tietyissä kohdissa haastattelua eläydyin lasten kertomuksiin välikommentein kuten ”voi , ihana”. Silti koen, että näissä tilanteissa lapset rohkaistuivat meidän välisestä tiiviistä vuorovaikutuksesta ja he kokivat onnistumista huomattaessaan minun hyväksyvän heidän kertomuksensa. Molemmat haastateltavat olivat minulle jo ennestään tuttuja, joten haastattelutilanteessa lapset käyttäytyivät minusta aika luonnollisesti, koska luottivat minuun jo entuudestaan.

Aineistonanalyysi menetelmänä aineistolähtöinen sisällönanalyysi on mielestäni sopiva aineistomateriaalin nähden. Pyrin kaikissa analysoinnin vaiheissa olemaan tarkkana, ettei mikään osa-alue aineistosta jäisi huomioitta. Ongelmana itselleni oli tiettyjen luokkien järjestely, sillä vuorovaikutustilanteissa näkyi pienessäkin hetkessä montaa päällekkäistä toimintaa ja toiminnan motivaatiota. Tämän vuoksi en halunnut tehdä liian tarkkarajaisia ja ahtaita luokituksia, ettei osa totuudesta häviä määrittelyn vuoksi. Luotettavuuden kannalta olisi ehkä ollut mielekkäämpää, että tässä analysointi vaiheessa olisi ollut tutkijapari, jonka kanssa keskustella luokituksista vielä tarkemmin. Silti koen, että sisällöllisesti sain aineistoista oleelliset asiat löydettyä.

Tutkimukseni luotettavuutta arvioidessa myös lähteiden osalta voidaan esittää kritiikkiä, sillä lähteitä ei ole kovin paljoa ja osa niistä on aika vanhoja. Tähän syyksi esitän sitä, että varhaisvuosien sisaruussuhteiden tutkimusta on tehty suhteellisen vähän. Varhaisvuosien sisaruussuhteiden tutkimus on myös ollut vahvasti vain muutamien tutkijoiden harteilla. Tämä näkyy esimerkiksi työssäni tutkija Judy Dunnin laajana viittaamisena. Tiedän lähteideni puutteet, mutta asiasisällöllisesti ne vastaavat mielestäni tutkimusaiheeseeni, jossa tutkimuksen alla on nimenomaan varhaiskasvatusikäiset sisarukset.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Sisaruussuhde ja varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksen teoriassa on jo pitkään korostettu lapsen oman aktiivisen roolin asemaa hänen kehityksessään ja kasvuympäristöissään. Tällöin lapsi nähdään subjektina omassa toiminnassaan, eikä passiivisena vastaanottajana, johon aikuinen ohjelmoi oppeja ja asioita. Tämän näkemyksen vuoksi pidin omassa tutkimuksessani tärkeänä **lasten kuulemista** ja heidän näkemyksiään sisaruussuhteen vaikutuksesta omaan päivähoidon arkeensa. Haastattelin ja havainnoin lapsia, jotta tutkimus aineisto tulisi suoraan lapsilta itseltään, eikä siihen silloin vaikuttaisi aikuisten käsitykset tai mielipiteet.

Tutkimukseni keskeisin tulos oli se, etteivät tutkimuksessa mukana olleet lapset kokeneet sisaruussuhdetta millään lailla negatiiviseksi asiaksi omassa päivähoidon arjessaan, vaan päinvastoin. Sisaruussuhde kantoi heidän arjessaan todella paljon positiivisia asioita.

Sisaruussuhteet vaikuttavat suoraan lapsen kehitykseen ja kasvuun, silloin kun ne ovat osa lapsen tärkeimpiä kasvuympäristöjä ja vuorovaikutussuhteita. Varhaiskasvatuksen ja kehityspsykologian tutkimuksessa on jo pitkään tunnustettu vanhempien ja lapsen vuorovaikutussuhteen merkitys yksilön kehitykselle, mutta läheiset suhteet sisaruksiin ovat jääneet selkeästi vähemmälle huomiolle. Tämä näkyy myös meidän päiväkotirakenteissa ja käytänteissä. Suurin osa päiväkodeista on tällä hetkellä sellaisia, joiden ryhmät jaottuvat ikäryhmiin, samalla jakaen sisarukset usein erilleen. Ne ryhmät, jotka toimivat sisarusryhminä ovat usein sekaryhmiä. Tällöin ne eivät ole sisarusryhmiä pedagogisen sisaruussuhteita painottavan ajatuksen vuoksi, vaan toimintaa määräävät lähinnä ulkoiset asiat, kuten ryhmäkoot ja tilojen rajoitukset.

Jo hyvin aikaisessa vaiheessa kehityspsykologian ja varhaiskasvatuksen tutkimuksen historiassa, puhutaan ympäristöjen ja läheisten ihmissuhteiden merkityksestä lapsen kasvulle, sisaruussuhdetta ei vain ole erikseen siitä korostettu. Myös tutkimukset, jotka

ovat tehty sisaruussuhteista, osoittavat selkeästi sen, että sisaruussuhde on merkittävä tekijä lapsen omassa kasvutarinassa. Se on läsnä jo hyvin varhaisessa vaiheessa lapsen elämää ja vaikuttaa suoraan siihen, miten hänen arkensa rakentuu. Tällöin se, että sisarus voi olla mukana sekä koti- että päiväkotiympäristössä, voi luoda jatkuvuutta lapsen arkeen.

Myös tässä tutkimuksessa mukana olleen päiväkodin toimintakulttuuria ohjasivat ulkoiset asiat, ei niinkään pedagogiset lähtökohdat. Päiväkodin toimintakulttuurin määräsi vuorotöissä käyvien perheiden hoidontarpeet. Silti toiminta oli erittäin lapsilähtöistä ja vuorovaikutus perheiden ja päiväkodin välillä oli tiivistä ja toimivaa. Se näkyi selkeästi lasten viihtymisenä ja perheiden tyytyväisyytenä. Sisaruussuhteiden tukeminen tuli siis ikään kuin ”siinä sivussa” hoidettua, kun lapset toimivat paljon yhdessä eri projektiluonteisissa toiminnoissa ja samoissa vapaanleikin tilanteissa. Tällöin yhteys omaan läheiseen perheenjäsenen oli mahdollista ja helposti järjestettävissä.

Yksi perusargumentti, jonka olen kuullut sisarusten samassa ryhmässä toimimista vastaan, on ollut se, että pelätään sisarusten olevan liian riippuvaisia toisistaan tai suhde rasittaa jompaakumpaa sisarusta liikaa. Pelkoon sisältyy uskomus, ettei lapsi saa tällöin rauhassa kasvaa ja kehittyä yksilöllisesti, vaan sisarusrooli ikään kuin rajoittaa hän yksilöllisiä mahdollisuuksiaan. Tässä tutkimuksessa ei ollut minkäänlaista pohjaa edellä mainitulle pelolle, päinvastoin. Lapset saivat ja pystyivät irrottautumaan omiin leikkeihinsä ja kykenivät luottamaan hoitohenkilökuntaan. Tällöin sisaruussuhde ei ollut rasite, eikä taakka sisaruksille, vaan toimi mielekkäänä vuorovaikutussuhteena päivähoidon arjessa. Sisaruussuhteen roolit eivät näyttäneet sitovan lapsia niin, etteivät he olisi kyenneet toimimaan yksilöinä. Luottamus päiväkodin hoitohenkilökuntaan ja käytänteisiin näkyi niin, ettei sisaruussuhde muodostunut vanhempi-lapsisuhteen kaltaiseksi hoivasuhteeksi, vaan lapset osasivat olla lapsia.

Aineistoni on niin pieni, etten voi sen perusteella kieltää, etteikö sisaruussuhteen kokeminen ahdistavana asiana olisi mahdollista lapsen omassa päivähoidon arjessa. Sisaruussuhteiden erot kun voivat olla huomattavia. Tässä tutkimuksessa ei vain esiintynyt viitteitä negatiivisiin kokemuksiin. Uskon myös, että tiedostavat vanhemmat ja ammattitaitoiset varhaiskasvattajat kykenevät tukemaan sisaruksia myös heidän yksilöllisten tarpeidensa mukaan.

Erilaiset sisaruussuhteet ja niiden toimintamallit tulivat esille myös tutkimusaineistossani. Oli sellaisia sisaruksia, jotka eivät juuri riidelleet, eivätkä leikkineetkään paljon yhdessä ja oli taas sellaisia sisaruksia, jotka toimivat paljon samoissa leikeissä ja täten myös riitelivät enemmän. Silti heille sopiminen ja lohduttaminenkin olivat helppoa ja luontaista. Eli se, että sisaruussuhteet ovat erilaisia, ei vielä ole peruste sille, että ne olisivat rajoite päivähoitossa.

Sisaruussuhde voimavarana lapsen arjessa

Tutkimuksen selkeä tulos oli se, etteivät lapset millään tavoin viestineet, että lohduttaminen tai riitojen sopiminen olisi ollut taakka tai rajoite heidän päivähoitonsa arjessa. Päinvastoin useammassa tilanteessa lasten keskinäiset riidansovittelut ja lohduttelut toimivat heidän omaa leikkiään ja toimintaansa palvelevasti, kun mielipahat saatiin äkkiä sovittua ja leikki pystyi jatkumaan. Tällöin aikuisen ei tarvinnut tulla keskeyttämään leikkiä, selvittämään mitä on tapahtunut, jakamaan rangaistuksia tai muuta sellaista, vaan leikinkulku soljui keskeytyksittä.

Jos olisin haastatellut hoitajia, lastentarhaopettajia tai vanhempia, en välttämättä olisi saanut tätä tietoa lasten sisaruussuhteen sopimisen ja lohduttamisen vahvuudesta koskaan esiin. Konfliktit ja niiden selvittelyt tuntuvat aikuisesta usein ongelmalliselta ja hankalalta, mutta tässä aineistossa ne eivät näyttäneet olevan sisaruksille itselleen mikään stressaava asia.

Päinvastoin haastattelemani lapset kertoivat ylpeydellä, kuinka olivat saaneet lohduttaa tai hoitaa jonkun mielipahan pois sisarukseltaan. Videomateriaalinkin kertyi useita tilanteita, joissa sisarukset samassa leikissä kerkesivät sopia ja lohduttaa itkut, ennen kuin edes aikuiset ehtivät huomiomaan mitään riitaa. Silti, lapset eivät häiriintyneet, jos oma sisarus itki jossain toisessa leikissä, vaan jatkoivat omia puuhiaan. Tällöin sisaruksen hätä ei sitonut lasten mahdollisuuksia toteuttaa itseään, vaan lohduttaminen oli usein juuri yhteiseen leikkiin sidonnainen ilmiö.

Ristiriidasta tai mielipahasta aiheutunut hoiva ja lohtu olivat vain pieni osa siitä, kuinka sisarukset olivat vuorovaikutuksessa toisiinsa. Useissa tilanteissa eri sisarusparien kesken näkyi ihan puhdasta hellimistä, halailua, suukottelua silittelyä ja vitsailua. Merkittävä tulos

tutkimuksessani oli myös se, kuinka tärkeä ja mieluinen leikkikaveri sisarus oli hoidossa, sillä suurin osa keräämästäni aineistosta oli leikkiin sidonnaisia tilanteita. Hoitovuorot olivat näillä lapsilla usein todella pitkät ja niihin liittyi yöpymisiä ja muutakin sellaista, mitä tavallisesti tehdään vain kotona. Oli siis aivan luonnollista, että sisarukset huomioivat toisiaan paljon.

Sisaruussuhteet muuttuvassa maailmassa ja eri kasvuympäristöissä

Nykyään perheet ovat hyvin erilaisia. Silti usein sisarukset ovat vuorovaikutuksessa toisiinsa muuttuvista tilanteista riippuen. He saattavat jakaa yhteisen arkitodellisuuden ja kasvunpolut, vaikka muuten perheen dynamiikka ja arki muuttuisivat.

Ekologisessa teoriassa ja kontekstuaalisen kasvun mallissa molemmissa korostetaan lapsen ja kasvuympäristöjen vuorovaikutuksellista luonnetta. Ydinajatuksena on se, että ihmisen kasvu ja kehitys perustuu vuorovaikutussuhteille ensin pienemmässä mittakaavassa, eli perheen sisällä ja ajan myötä isomassa kaavassa eri kasvuympäristöjen vuorovaikuttaessa toisiinsa. Kasvatuksen ajatuksena on saada nämä vuorovaikutusympäristöt toimimaan mahdollisimman johdonmukaisesti. Tarkoituksena on välttää ja poistaa ristiriitoja lapsen elämästä, jolloin täytyy suhteuttaa tilanteisiin sopiviksi niitä käsityksiä ja odotuksia, jotka kohdistuvat lapseen. Parannukset eri kasvuympäristöissä hyödyttävät, olivatpa ne kotona, päiväkodissa koulussa tai missä tahansa, sillä kaikki kasvuympäristöt vaikuttavat toisiinsa ja ensisijaisesti lapseen. (Hujala, 1998, s.12.)

Oma tutkimukseni siis mielestäni tukee Bronfenbrennerin ekologista teoriaa ja Hujalan kontekstuaalisen kasvun mallia niin, että sisaruussuhde osana lapsen läheisimpiä vuorovaikutussuhteita on merkityksellinen osa lapsen kasvua ja kehitystä. Sisaruussuhde näkyi tutkimuksen lapsilla positiivisena vuorovaikutussuhteena, joka tarjosi lapsille leikin ohella lohtua hellyyttä, huumoria, empatiaa ja oppimisen malleja. Siihen vuorovaikutukseen oli kuitenkin jokaisella lapsella täysi vapaus osallistua tai olla osallistumatta, omien tarpeiden ja mielenkiinnon mukaan. Sisarukset olivat todella paljon yhteisissä toiminnoissa ja leikeissä. He myös usein ylläpitivät löyhempää yhteyttä erillään leikkiessään, eikä siihen liittynyt mitään velvoitteita ulkopuolelta. Luulen, että näin

tapahtui, koska se on lapsille itselleen läheinen ihmissuhde ja yhdessä toimiminen on luonnollista.

Jatkotutkimusaiheena sisaruussuhteita voisi tutkia pidemmällä aikavälillä tai ihan normaalin aukiolon päiväkodissa, joissa sisarukset ovat päässeet samaan ryhmään. Myös vanhempien haastatteluilla saataisiin syvällisempää tietoa sisarusten suhteesta. Toivon todella, että varhaiskasvatuksen kentällä pyrittäisiin perhekeskeisempiin ratkaisuihin, joissa myös läheiset suhteet omiin sisaruksiin otettaisiin huomioon toimintaa suunniteltaessa.

LÄHTEET

Abramovitch, R., Corter, C. & Pepler, D. (1983). Sibling relationships across the life span. New York: Plenum.

Bronfenbrenner, U. (1979). The Ecology of Human Development. Experiments by Nature and Design. Fourth printing. Cambridge, Massachusetts, and London, England: Harvard University Press.

Bank, S., & Kahn, M. (1997). The sibling bond, New York: Basic Books.

Brody, G. (1996). Sibling Relationships: Their Causes and Consequences. Norwood, N.J., Ablex Pub. Corp.

Kronqvist, E-L. (2004). mitä lapsiryhmässä tapahtuu, Oulun yliopiston kirjasto

Lamb M. E., Sutton-Smith B. (1982). Sibling relationships : their nature and significance across the lifespan. Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates.

McGurk, H. (1982). Lapsen sosiaalinen kehitys. Espoo: Weilin & Göös.

Dunn, J. (1993). Young children's close relationships: Beyond attachment. Newbury Park (Calif.): Sage, cop.

Dunn, J. (2004). Children's friendships: The beginnings of intimacy. Malden (Mass.): Blackwell.

Dunn, J., Kendrick, C. (1982). Siblings. Love, envy, understanding. Cambridge: Harvard University Press.

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. (2009). Tutki ja Kirjoita. Helsinki: Tammi.

Honkalampi, T., Koskinen, M-K., Leppälampi, O. (2006). Silmät selässäkin, Tehyn Päivähoito selvitys, Tehyn julkaisusarja B:selvityksiä 5/2006. [online-viitattu 13.3.2015] saatavilla osoitteessa:

<<https://www.tehy.fi/@Bin/45376/Julkaisu+207706+Silm%C3%A4t+sel%C3%A4ss%C3%A4kin.pdf>>

Howe, N., Reccha, H. (2014). Sibling Relations and Their Impact on Children's Development, Encyclopedia of early Childhood Development. [online-viitattu 15.5.2015] saatavana osoitteessa: <www.child-encyclopedia.com/sites/default/files/dossiers-complets/en/peer-relations.pdf#page=17>

Hujala, E., Puroila, A-M., Parrila-Haapakoski, S. & Nivala, (1998) Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Oulu: Varhaiskasvatus 90 Oy.

Hujala-Huttunen & Nivala. (1996). Yhteistyö päivähoidossa: kasvatuksen lapsikohtainen suunnittelu yhteistyössä vanhempien kanssa. Oulu: Varhaiskasvatus 90 Oy.

Kraft, A., Stayton, C., Satyanarayan, A., Luecken, L. (2009). Childhood Sibling Relationship Quality and Achievement Outcomes in University Students: Mediation by Psychological Distress and Personal Mastery. Teoksessa: Russo, M., De Luca, A. (Toim.) Psychology of Family Relationships, (s.159–169). New York: Nova Science Publishers, Inc.

Kaiponen, S. (2006). Ympäri vuorokautisen päiväkodin arki. [online-viitattu 13.3.2015]. Saatavilla osoitteessa:

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18200/URN_NBN_fi_jyu-2006184.pdf?sequence=1>

Kirmanen (1999). Haastattelu lapsen ja aikuisen kohtaamisena – kokemuksia lasten pelkotilojen tutkimuksesta. Teoksessa: Ruoppila I., Hujala E., Karila K., Kinos, J., Niiranen, P., Ojala M.,(Toim.) Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. (s.194-217). Jyväskylä: Atena Kustannus

Niiranen, T. (1999). Lasten vuorovaikutuksen havainnointi päiväkodissa. Teoksessa: Ruoppila I., Hujala E., Karila K., Kinos, J., Niiranen, P., Ojala M., (Toim.) Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. (s.234–254). Jyväskylä: Atena kustannus

Pietarinen, j., Launis, V. (2002). Etiikan luonne ja alueet. Teoksessa: Karjalainen, S., Launis, V., Pelkonen, R., Pietarinen, J. (toim.) Tutkijan eettiset valinnat. (s.42–57). Helsinki: Gaudeamus.

Rannikko, U. (2008). Yhteinen ja erillinen lapsuus. Tampere: Tampere University Press.

Sanders, R. (2004). Sibling relationships: Theory and Issues for Practice. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Stoneman Z., Brody, G. (1993). Sibling Temperaments, Conflict, Warmth, and Role Asymmetry. Teoksessa: Child Development, 64, (s.1785–1800). Saatavilla osoitteessa: <<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-8624.1993.tb04213.x/pdf>>

Tuomi, J. & Sarajärvi A. (2006). laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tilastokeskus. (2015). [viitattu 17.2.2015] Hyvinvointikatsaus. Saatavilla osoitteessa: <http://www.tilastokeskus.fi/ajk/poimintoja/2005-01-04_hyvinvointikatsaus4.html>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Voorpostel, M. & Van Der Lippe, T. (2007). Support between Siblings and between Friends, Journal of Marriage and Family 69, Decemper. (s.1271-1282.) Saatavilla osoitteessa: <<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1741-3737.2007.00446.x/full>>

Väestöliitto. (2015) [viitattu 17.2.2015]. Saatavilla osoitteessa: <http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja-ja-linkkeja/tilastotietoa/syntyvyys/lapsiluku/>

Zukow, P. (1989). *Sibling Interaction across Cultures: Theoretical and Methodological Issues*. New York: Springer-Verlag.